

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

**Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými
státy Evropské unie**

Martina Dolejší

© 2021 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Martina Dolejší

Hospodářská politika a správa
Podnikání a administrativa

Název práce

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Název anglicky

State debt of the Czech Republic in comparison with selected states of the European Union

Cíle práce

Tato bakalářská práce bude rozdělena na dvě části – část teoretickou a praktickou. Cílem teoretické části bude poskytnout čtenáři ucelené informace a uvést ho tak do problematiky státního dluhu. Práce se bude zabývat vlivy, které na státní dluh působí, příčiny a důsledky vzniku státního dluhu, společně s metodami měření. Praktická část bude obsahovat porovnání vývoje státních dluhů ve vybraných zemích EU (Německo, Slovensko, Řecko, Lucembursko) a jejich analýzou. Součástí bude i predikce možného vývoje dluhu ČR a návrhy na zamezení růstu.

Metodika

Teoretická část práce bude vypracována deskriptivní metodou na základě odborné literatury a internetových zdrojů. Objasní pojmy týkající se státního rozpočtu, státního dluhu a způsoby jeho měření.

V praktické části bude analyzován vývoj státního dluhu v ČR a ve vybraných zemích EU. Bude použita metoda komparace pro porovnání zjištěných informací o dané situaci. Závěrem praktické části bude predikce vývoje státního zadlužení, společně s navrženými možnostmi zamezení jeho narůstání.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

státní dluh, veřejné finance, veřejný dluh, státní rozpočet, státní deficit, vládní opatření, analýza státního dluhu, Evropská unie

Doporučené zdroje informací

- BRČÁK, Josef a kol. Makroekonomie – makroekonomický přehled. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2018. 262 s. ISBN 978-80-7380-708-5.
- DVOŘÁK, Pavel. Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.
- HEJDUKOVÁ, Pavlína. Veřejné finance – teorie a praxe. Praha: C. H. Beck, 2015. 272 s. ISBN: 978-80-7400-298-4.
- MAAYTOVÁ, Andrea a kol. Veřejné finance v teorii a praxi. Praha: GRADA Publishing, 2015. 208 s. ISBN 978-80-247-5561-8.
- PEKOVÁ, Jitka a kol. Veřejná správa a finance veřejného sektoru, 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. 712 s. ISBN 978-80-7357-351-5.
- PEKOVÁ, Jitka. Veřejné finance, úvod do problematiky, 4. vydání. Praha: ASPI, 2008. 580 s. ISBN: 978-80-7357-358-4.
- POSPÍŠIL, Richard, ŽUFAN, Pavel. Ekonomika veřejných rozpočtů. Praha: Professional Publishing, 2019. 264 s. ISBN 978-80-88260-32-5.

Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 9. 7. 2020

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 19. 10. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 02. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.3.2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph. D. za odbornou pomoc, cenné rady, vstřícný přístup a za čas, který nad touto bakalářskou prací strávila. Dále děkuji své rodině a příteli za podporu a trpělivost.

Státní dluh České republiky v porovnání s vybranými státy Evropské unie

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá státním dluhem České republiky a jeho porovnáním se státními dluhy ostatních vybraných zemí Evropské Unie. Práce se dělí na dvě části, těmi jsou teoretická část a vlastní práce. V první, teoretické části, je vysvětlena základní terminologie a metodiky, které jsou důležité pro pochopení dané problematiky. K těm patří státní rozpočet, státní dluh i s jeho příčinami a následky, měření státního dluhu a další nezbytné pojmy.

Vlastní neboli praktická část práce se zabývá nejprve vývojem a analýzou státního dluhu České republiky od jejího vzniku, tedy od roku 1993, až do současnosti. Dále následuje analýza státního dluhu Slovenska, Řecka, Německa a Lucemburska. Výsledky analýzy dluhů těchto zemí jsou následně porovnávány s výsledky České republiky. Poslední část je věnována predikci vývoje státního dluhu a jsou zde navržena možná opatření, která by měla přispět k jeho postupnému snížení. Výsledky a přínos bakalářské práce shrnuje závěr.

Klíčová slova: státní dluh, veřejné finance, veřejný dluh, státní rozpočet, státní deficit, vládní opatření, analýza státního dluhu, Evropská unie

State debt of the Czech Republic in comparison with selected states of the European Union

Abstract

The bachelor thesis deals with the state debt of the Czech Republic and its comparison with the state debts of other selected countries of the European Union. The theory is divided into two parts, these are the theoretical part and the practical part. The first, theoretical part, explains the basic terminology and methodologies that are important for understanding this issue. These include the state budget, the state debt with its causes and consequences, the measurement of the state debt and other necessary concepts.

The actual practical part of the thesis deals first with the development and analysis of the state debt of the Czech Republic since its inception, that is from 1993, to the present. The following is an analysis of the national debt of Slovakia, Germany, Greece and Luxembourg. The results of the debt analysis of these countries are then compared with the results of the Czech Republic. The last part is devoted to the prediction of the development of the state debt and the proposed possible measures that should contribute to its gradual reduction. The results and contribution of the bachelor thesis are summarised in conclusion.

Keywords: state debt, public finance, public debt, state budget, state deficit, government measures, analysis of state debt, European Union

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Veřejné finance	15
3.1.1 Princip.....	16
3.1.2 Funkce.....	16
3.1.3 Rozpočtová soustava.....	17
3.2 Státní rozpočet.....	18
3.2.1 Saldo státního rozpočtu.....	18
3.2.2 Příjmy státního rozpočtu.....	19
3.2.3 Výdaje státního rozpočtu	20
3.3 Definice pojmu dluh.....	21
3.3.1 Veřejný dluh	21
3.3.2 Státní dluh	22
3.3.3 Vládní dluh	22
3.4 Další dělení dluhů	23
3.4.1 Čistý a hrubý dluh.....	23
3.4.2 Domácí a zahraniční dluh	23
3.4.3 Obchodovatelný a neobchodovatelný dluh.....	23
3.4.4 Rozdělení podle doby splatnosti	24
3.5 Měření státního dluhu	24
3.5.1 GFS 1986	24
3.5.2 ESA 95	24
3.5.3 GFS 2001	25
3.6 Příčiny vzniku a růstu státního dluhu.....	25
3.6.1 Aktivní deficit státního rozpočtu	25
3.6.2 Pasivní deficit státního rozpočtu.....	26
3.6.3 Přebírání dluhů jiných ekonomických subjektů státem	27
3.6.4 Relativní váha veřejného dluhu	28
3.6.5 Bishamova analýza	28
3.7 Důsledky existence státního dluhu.....	29
3.7.1 Důsledky rozpočtové	29
3.7.2 Důsledky fiskální	29
3.7.3 Důsledky makroekonomické	29

3.8	Strategie řízení státního dluhu.....	30
3.8.1	Řízení státního dluhu	30
3.8.2	Státní pokladniční poukázky.....	31
3.8.3	Státní dluhopisy	31
3.8.4	Repo operace.....	32
3.8.5	Derivátové operace	32
3.8.6	Přímé úvěry státu	32
3.9	Možnosti řešení státního dluhu	32
3.9.1	Rozpočtové řešení.....	33
3.9.2	Mimořádná kapitálová dávka.....	33
3.9.3	Užití výnosů z privatizace.....	33
3.9.4	Monetizace dluhu.....	34
4	Vlastní práce	35
4.1	Vývoj státního dluhu České republiky v období let 1993–2019.....	35
4.2	Slovensko	46
4.3	Německo	48
4.4	Řecko.....	50
4.5	Lucembursko.....	52
4.6	Komparace státního dluhu ČR s vybranými státy EU	54
4.7	Predikce vývoje státního dluhu ČR.....	57
4.8	Možnosti snížení státního dluhu.....	59
5	Výsledky a diskuse	61
6	Závěr.....	64
7	Seznam použitých zdrojů	67

Seznam tabulek

Tabulka 1: Příjmy a výdaje státního rozpočtu v mld. Kč	21
Tabulka 2: Struktura státního dluhu ČR 2015 - 2019 v mld. Kč	45
Tabulka 3: Rozpočet Německa 2014-2019, údaje v mld. EUR.....	49
Tabulka 4: Predikce makroekonomických ukazatelů 2020-2023.....	58

Seznam grafů

Graf 1: Vývoj státního dluhu a jeho podíl na HDP v %	41
Graf 2: Podíl domácího a zahraničního dluhu na státním dluhu v letech 2009–2019	45
Graf 3: Porovnání vývoje podílu státního dluhu na HDP v % ČR a Slovenska	47
Graf 4: Vývoj státního dluhu Slovenska v mil. eur a jeho podíl na HDP v %	48
Graf 5: Vývoj státního dluhu Německa v mld. EUR a jeho podíl na HDP v %.....	50
Graf 6: Vývoj státního dluhu Řecka v mld. EUR a jeho podíl na HDP v %.....	52
Graf 7: Vývoj státního dluhu Lucemburska v mil. EUR a jeho podíl na HDP v %	53
Graf 8: Podíl státního dluhu zemí EU na HDP v % v roce 2019.....	54

Graf 9: Vývoj podílu dluhu na HDP vybraných zemí (v %)	55
Graf 10: Výše státního dluhu vybraných zemí v mld. EUR	55
Graf 11: Přebytek/deficit státního rozpočtu za rok 2019 vybraných zemí v mil. EUR.....	56

Seznam použitých zkratk

ČKA	Česká konsolidační agentura
ČSOB	Československá obchodní banka
DPH	daň z přidané hodnoty
EU	Evropská unie
HDP	hrubý domácí produkt
MF	Ministerstvo financí
ml.	miliard(a)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

1 Úvod

Málokteré téma je v dnešní době více diskutované než státní dluh, který je v médiích zmiňován čím dál častěji. Není to tak dávno, co zadluženost některých zemí EU překonala výši jejich ročního HDP.

V současnosti je jasné, že pandemie COVID-19, která stála za mnohými omezeními, bude mít velký dopad na růst státního dluhu nejen České republiky, ale téměř všech zemí celého světa. Jak si ale Česko vedlo před touto krizí? Přesto, že si Česká republika na žebříčku zadluženosti států Evropské unie nevede vůbec zle, je částka státního dluhu pro většinu lidí nepředstavitelně vysoká.

Stejně jako domácnosti nebo firmy, stát může mít také dluhy. Tento dluh je o to závažnější, že se týká nás všech – od novorozence po občany ve starobním důchodu dané země. Co politik, to jiné preference a názor, za státní dluh tedy nezodpovídá jen současná vláda, ale i všechny předešlé, jejichž kroky vedly ke snížení či zvýšení dluhu. Státní dluh by se tedy dal charakterizovat jako odraz využívání veřejných financí a fiskální politiky. Vliv má zajisté i snaha politiků vyplnit své volební sliby a zavděčit se tím voličům, ale často zapomínají na následky svého rozhodování.

Zvýšení státního dluhu ovšem nemusí znamenat jen negativní záležitost. Krátkodobé navýšení může poukazovat na rozvoj společnosti. Vypůjčí-li si stát finance v době hospodářského poklesu, měl by svůj dluh v období růstu splatit. Zadluženost, ale i úroky z dluhů, může zapříčinit dluhovou krizi, nakonec i bankrot ekonomiky státu, jež nebude schopna splatit své závazky.

Tato bakalářská práce se zabývá celkovou problematikou státního dluhu. První část je věnována vysvětlení základních pojmů, které jsou potřebné pro pochopení všech souvislostí. Následuje vysvětlení měření státního dluhu, ale především příčiny a důsledky jeho vzniku.

Druhá část práce je zaměřena na porovnání státního dluhu České republiky s dluhy vybraných států Evropské unie. Pro porovnání autorka vybrala čtyři země. Německo, které je bráno jako „vzor“ a často se s ním Česká republika srovnává. Také je to jedna z nejvýznamnějších ekonomik EU. Slovensko, se kterým Českou republiku pojí dlouhá společná historie a dle autorky je zajímavé ukázat, kam se oba státy posunuly od rozpadu Československa. Řecko, které má nejvyšší podíl státního dluhu na HDP a je známé svou finanční krizí. Kvůli zmíněné pandemii se předpokládá, že znovu padne na dno.

A nakonec Lucembursko, jakožto malá zemička, která si v ekonomice vede velmi dobře – v žebříčku poměru dluhu na HDP je vedena jako jedna z nejlepších.

Práce se bude zabývat i predikcí státního dluhu České republiky na základě informací z webových stránek Ministerstva financí a navržením možných opatření pro snížení státního dluhu do budoucna.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem teoretické části bakalářské práce je poskytnutí ucelené soustavy informací o jeho problematice na základně formulací ekonomické terminologie společně s komplexní analýzou a zhodnocením vzniku a vývoje státního dluhu České republiky za sledované období. Mezi dílčí cíle patří nalezení vlivů, které na státní dluh působí, ale i poukázání na příčiny a důsledky vzniku státního dluhu společně s metodami měření a možnostmi přispívající k jeho snížení. Veškeré informace jsou čerpány z ekonomických zdrojů ať už v podobě knižní nebo internetové.

Praktická část je převážně analytického charakteru a jejím hlavním cílem je porovnání České republiky s vybranými státy Evropské unie metodou komparace. Nejedná se pouze o porovnání samotných dluhů, ale i náhled do historie jednotlivých zemí, která by mohla mít vliv na současnou výši dluhu. Práce zobrazuje vyhodnocení dluhové situace v ČR od jejího vzniku v roce 1993 až do současnosti. Vybrané země určené k porovnání jsou sledovány od roku 1995. Komparace České republiky je provedena se čtyřmi zeměmi Evropské unie – Německo, Slovensko, Řecko a Lucembursko. Poslední kapitola pak obsahuje predikci vývoje státního dluhu České republiky a navržená možná řešení pro jeho zamezení.

2.2 Metodika

Metodika bakalářské práce je založena na komplexní sumarizaci informací a dat a jejich následném zpracování. Teoretická část práce je založena na **deskriptivní metodě**, která slouží k získání relevantních informací, které jsou interpretovány na základě odborné ekonomické literatury a ověřených internetových zdrojů. Tato metoda práce tak slouží k vysvětlení odborné terminologie spojené s danou problematikou.

Praktická část nejčastěji využívá **metodu analyzování dat** nezbytných pro popsání vývoje státního dluhu v České republice v letech 1993 až 2019 a ve vybraných zemích Evropské Unie. Tato část je postavena především na teoretických východiscích vysvětlených v teoretické části práce. Dále jsou zde použity **metody analýzy, syntézy a komparace** zobrazené v rámci grafů a tabulek, které slouží k přesnému vyobrazení dat v rámci věcného a časového charakteru a jejich následnému porovnání. Tato data jsou převzata přímo z Ministerstva financí nebo statistického úřadu Evropské

unie a grafy jsou vytvořeny pomocí programu Microsoft Excel. Nechybí zde ani **metoda deskripce**, která popisuje historické události, které ovlivnily vývoj státního dluhu a jejich vliv může být znát dodnes. Poslední část práce je věnována predikci vývoje státní dluhu v ČR společně s navrženými možnostmi řešení.

3 Teoretická východiska

Pro pochopení souvislostí a problematiky státního dluhu je třeba si nejprve definovat základní pojmy. K objasnění slouží teoretická část práce, ve které budou přiblíženy pojmy jako například veřejné finance nebo formy dluhů. Nejdůležitější je však vysvětlit dva základní pojmy – státní rozpočet a státní dluh, které jsou nezbytné pro pochopení dané problematiky a současně jsou blízce propojeny.

3.1 Veřejné finance

Veřejné finance se zabývají především tím, jak fiskální instituce využívají jednotlivé nástroje, zde se jedná o daně a veřejné výdaje, k ovlivňování ekonomických subjektů. Také řeší, jak získat potřebné finanční prostředky a jejich následné použití na jednotlivé druhy státních zásahů ve prospěch blahobytu obyvatelstva.¹

Veřejné finance mohou být také definovány jako jedna z částí finančního systému státního hospodářství, která je přerozdělována prostřednictvím veřejných rozpočtů. Pospíšil a Žufan uvádí následující tvrzení: „*Jde o peněžní vztahy, pomocí nichž se tvoří, rozdělují a používají peněžní prostředky, související s hospodářskou činností veřejných orgánů.*“²

V užším pojetí je lze označit jako finanční vztahy vznikající v souvislosti s činností státu. Stát nemá stejné postavení jako ostatní ekonomické subjekty, na rozdíl od nich má totiž možnost ovlivňovat rozhodování a chování ostatních subjektů na trhu. Veřejné finance jsou tedy peněžními vztahy, které zprostředkovávají tvorbu, rozdělení a použití peněžních fondů orgánů státu a veřejných organizací.³

Určující aktéři veřejných financí jsou zákonodárné orgány, exekutivní orgány, ministerstva, úřady samospráv a nezávislé kontrolní orgány. Důležitou roli hraje Nejvyšší kontrolní úřad – kontroluje především výdaje státního rozpočtu, státní veřejné zakázky a příjmy z prodeje majetku.⁴

¹ PEKOVÁ, J., *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 2008, s. 68.

² POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 48.

³ HEJDUKOVÁ, P., *Veřejné finance – teorie a praxe*. 2015, s. 3.

⁴ MAAYTOVÁ, A. a kol., *Veřejné finance v teorii a praxi*. 2015, s. 20.

3.1.1 Princip

Veřejné finance neboli peněžní vztahy, kterých se účastní stát, podléhají vládnímu finančnímu plánu, který se po schválení parlamentem stává zákonem. Pro tyto vztahy jsou typické odlišné principy – nenávratnosti, neekvivalence a nedobrovolnosti.

Principem nenávratnosti se veřejné finance liší od ostatních peněžních vztahů. Plátcům daní totiž, na rozdíl například od úvěrového vztahu, nevzniká žádný nárok na vrácení částky zpět ani na případnou protislužbu. Státu totiž žádná právní úprava neukládá povinnost vrátit částku vybranou na daních zpět. Stát si přesto vybranou částku neponechá a použije ji k zaplacení veřejných výdajů, z nichž mají občané prospěch. To, že jsou tyto finanční vztahy státem vynutitelné, nám říká princip nedobrovolnosti. Stát má k tomuto jednání mandát od občanů dané země – občané volí zástupce, kteří zasedají v parlamentu a parlament schvaluje státní rozpočet.⁵

Princip neekvivalence říká, že neexistuje přímá vazba mezi příjmy, tedy tím, kolik se na daních zaplatí, a výdaji – co z toho se získá, jako například veřejné statky a transfery.⁶

3.1.2 Funkce

Teorie veřejných financí vymezuje tři základní funkce veřejných financí: alokační, redistribuční a stabilizační.

Podstata alokační funkce spočívá v efektivní alokaci finančních prostředků, které stát vybere. *„Jde tudíž i o rozhodnutí o správných proporcích mezi produkcí soukromých statků a veřejných statků. Při tom je nutné respektovat rozpočtové omezení dané vybranými finančními prostředky.“*⁷

Redistribuční funkce představuje nutnost dosažení větší rovnosti mezi jednotlivci a jejich důchodů a bohatství. Stát pomocí redistribuce koriguje rozdělování prvotních důchodů. Ve všech zemích ovšem vždy bude existovat skupina, která je aktuální redistribucí zvýhodněna a skupina, jež na redistribuci bude doplácet.⁸

⁵ DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 6.

⁶ PEKOVÁ, J., *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 2008, s. 69.

⁷ Tamtéž, s. 70.

⁸ DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 11.

„Stabilizační funkce veřejných financí využívá tvorby, rozdělení a použití peněžních fondů ke stabilizaci ekonomiky.“⁹ Pro oživení vláda využívá fiskální expanzi, k utlumení je to fiskální restrikce.

Tyto funkce spolu souvisí a nemohou se aplikovat jednotlivě, chování státu by tak mělo být jejich kompilátem, jejichž uplatněním stát naplňuje své funkce. Stát si musí nejprve stanovit priority, protože aplikace jednotlivých funkcí by mohla mít protichůdný účinek.¹⁰

3.1.3 Rozpočtová soustava

Jak již bylo uvedeno, veřejné finance tvoří především nenávratné finanční vztahy, právě jejich příjmy a výdaje jsou pomocí rozpočtové soustavy přerozdělovány. Podle Hejdkové rozpočtové soustavy lze vymezit dvě základní pojetí, a to rozpočtová soustava jako soustava veřejných rozpočtů a rozpočtová soustava jako soustava orgánů a institucí zajišťujících hladký chod veřejných financí.¹¹

Hejdková tvrdí, že: „První pojetí vychází z toho, že rozpočtovou soustavu tvoří souhrn veřejných rozpočtů a soustava rozpočtových vztahů v rámci této rozpočtové soustavy. Jednotlivé úrovně veřejných rozpočtů se pak označují jako články veřejných financí či články rozpočtové soustavy.“¹² Druhé pojetí pak podle ní vychází z rozpočtové soustavy jako soustavy rozpočtových orgánů a institucí – tedy institucionální pojetí. Tyto orgány a instituce pak zabezpečují a kontrolují tvorbu, rozdělování a užití veřejných rozpočtů. Nejčastěji se obě tyto pojetí užívají současně.

Peková a kol. přidávají i třetí, kde je rozpočtová soustava jako soustava peněžních fondů. Toto pojetí, označováno jako fondové, vychází z toho, že se do rozpočtové soustavy zahrnuje státní rozpočet a decentralizované rozpočty na úrovni územní samosprávy, soustava mimorozpočtových fondů – z pravidla účelových, v neposlední řadě také rozpočty veřejnoprávních neziskových organizací. Principy pro tvoření, rozdělování a používání fondů jsou nenávratnost, neekvivalence a nedobrovolnost.¹³

Pod pojmem rozpočtová soustava se tedy souhrnně rozumí soustava peněžních fondů, soustava rozpočtových vztahů, soustava orgánů a institucí, jež mají

⁹ PEKOVÁ, J., *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 2008, s. 71.

¹⁰ HEJDUKOVÁ, P., *Veřejné finance – teorie a praxe*. 2015, s. 7.

¹¹ Tamtéž, s. 27.

¹² Tamtéž, s. 27.

¹³ PEKOVÁ, J. a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 2008, s. 196

jako nejdůležitější postavený orgán ministerstvo financí. V ČR převažuje pojetí institucionální. V ekonomických teoriích dominuje názor, že toto pojetí je jedním z důvodů alokační neefektivnosti ve veřejném sektoru.¹⁴

3.2 Státní rozpočet

Státní rozpočet, jakožto nejdůležitější veřejný rozpočet, je základní nástroj fiskální politiky při řízení hospodářských a sociálních procesů. Díky němu může ovlivňovat ekonomické ukazatele ve státě, a to především shromažďováním a přerozdělováním finančních prostředků.¹⁵

Stejně tak je i používán jako finanční plán hospodaření státu, který slouží pro porovnání skutečného rozpočtu a plánovaného. Toto se posuzuje nejen na konci období, ale i průběžně. Návrh státního rozpočtu, vytvořený především Ministerstvem financí, navrhuje vláda ke schválení Poslanecké sněmovně. Peněžní prostředky mohou být čerpány až po jeho schválení.¹⁶

Dále je státní rozpočet i centralizovaným peněžním fondem státu. To lze definovat, jako nejdůležitější fond rozpočtové soustavy, jehož pomocí může stát financovat svou činnost. Je založený na principu nenávratného, nedobrovolného a neekvivalentního rozdělování statků. Může být pojat i jako bilance příjmů a výdajů – z toho lze posoudit, zda je vyrovnaný, přebytkový či schodkový.¹⁷

3.2.1 Saldo státního rozpočtu

„Rozpočet je tvořen příjmovou a výdajovou stránkou. Saldo státního rozpočtu představuje rozdíl mezi příjmy a výdaji.“¹⁸

Pokud příjmy v určitém rozpočtovém období převyšují výdaje, jedná se o saldo kladné neboli přebytkové. Při výdajích vyšších než příjmech, hovoříme o záporném saldu, které se označuje jako deficitní a jde o rozpočtový schodek. Kumulací deficitů pak vzniká státní dluh.¹⁹

¹⁴ PEKOVÁ, J., *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 2008, s. 95-97.

¹⁵ POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 65.

¹⁶ BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 219.

¹⁷ POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 63.

¹⁸ BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 219.

¹⁹ HEJDUKOVÁ, P., *Veřejné finance – teorie a praxe*. 2015, s. 31.

Pokud by se příjmy rovnaly výdajům, bylo by saldo vyrovnané. To ale není ve vyspělých tržních ekonomikách běžné. Karel Engliš, významný český ekonom meziválečného období, tvrdil, že „úhrada výdajů dluhem nemusí být nutně zlem“²⁰, přesto upřednostňoval rovnováhu. V současnosti se upřednostňuje funkcionální pojetí veřejných financí – to znamená, že efektivnost není odvozována od účetní rovnováhy salda, ale od toho, zda je rozpočet schopen potlačit inflaci, ovládat nezaměstnanost a povzbudit ekonomický růst.

Nejvyššího významu saldo rozpočtu dosahuje na konci rozpočtového roku, protože vyobrazuje skutečné hospodaření státu. Rozpočtový deficit je tak výrazem krátkodobé fiskální nerovnováhy. Jeho vypovídací schopnost ovšem můžou snížit některá omezení. Finanční toky v něm nejsou zachyceny úplně – stát má i mnoho mimorozpočtových vládních operací. Deficit odráží jen vztah mezi příjmy a výdaji, ale nezachycuje vzniklé pohledávky a závazky.²¹

3.2.2 Příjmy státního rozpočtu

Nejvýznamnějším příjmem jsou bezesporu daně. Peková uvádí, že pokud se mezi daně zařadí i platby sociálního zabezpečení, pak se na celkových příjmech podílí zhruba z 95 %.²²

Daň je platba daná zákonem, kterou musí každá fyzická i právnická osoba povinně odvést do státního rozpočtu bez toho, že by za to dostali ekvivalentní protislužbu. Daň se dělí na přímé a nepřímé. Přímá daň je přímo závislá na výši důchodu či majetku a odvádí ji přímý vlastník na základě daňového přiznání. Takováto daň je majetková nebo daň z příjmů. Naopak nepřímé daně jsou již zahrnuty v ceně nakupovaného statku nebo služby a kupující je jejich poplatníkem. Firma je v tomto případě pouze plátcem, který daň vybere a odvede finančnímu úřadu. Do této kategorie spadají daně všeobecné (DPH) a spotřební. Odvody jsou povinné platby ze zisku právnických osob, které jsou ve státním vlastnictví nebo spoluvlastnictví. Dalším typem odvodů jsou zdravotní a sociální pojištění.²³

Dalším typem příjmů jsou poplatky. Jedná se o platbu za činnost orgánů veřejné správy. Na rozdíl od daní a odvodů, jsou poplatky platbou s konkrétním protiplněním.

²⁰ POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 65.

²¹ DVORÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 51.

²² PEKOVÁ, J., *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 2008, s. 167.

²³ POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 69-67.

Clo je druhem poplatku v rámci veřejného sektoru, jde o platbu za přechod zboží přes státní hranice. Clo spravuje Celní správa ČR.²⁴

Evropské fondy jsou fondy Evropské unie, které jsou určeny ke snižování ekonomických a sociálních rozdílů členských zemí. Česká republika nejvíce čerpá ze čtyř fondů, a to jsou: Evropský fond pro regionální rozvoj, Evropský sociální fond, Fond soudržnosti a Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova. Příjmy z privatizace byly významným příjmem v 90. letech, v současné době privatizace netvoří významný podíl na příjmech do rozpočtu.²⁵

3.2.3 Výdaje státního rozpočtu

Výdaje státního rozpočtu jsou přerozdělovány v rámci hospodářské politiky státu, která se snaží přispívat k ekonomické stabilitě. Prostřednictvím výdajů se v ČR přerozděluje více než 40 % HDP.²⁶

Rozhodující částí výdajů jsou zejména transferové platby. Těmi se naplňuje především sociální funkce státu. Jde například o podpory v nezaměstnanosti nebo různé dávky. Může ovšem jít i o transferové platby podnikům, které jsou časté například v dopravě nebo zemědělství.²⁷

Vládní nákupy představují nákupy zboží statků a služeb pro zajištění veřejných statků všem občanům. Z věcného hlediska může jít například o zdravotnictví nebo školství, ale i pro potřeby státní správy. Dalšími výdaji jsou pak i úroky z veřejného dluhu a různé dotace – například na výrobu, na krytí ztráty státních podniků nebo do rozpočtů územní samosprávy.²⁸

Většina těchto výdajů se nazývá mandatorními výdaji. Mandatorní výdaje musí stát uhradit vždy, bez ohledu na výši svých příjmů. Opakem jsou výdaje nemandatorní, které stát není sice povinen realizovat, ale může je použít podle aktuální ekonomické situace – například výdaje na vědu a výzkum.²⁹

²⁴ HEJDUKOVÁ, P., *Veřejné finance – teorie a praxe*. 2015, s. 60.

²⁵ POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 78-80.

²⁶ PEKOVÁ, J. a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 2008, s. 258.

²⁷ POSPÍŠIL, R., ŽUFAN, P., *Ekonomika veřejných rozpočtů*. 2019, s. 82.

²⁸ PEKOVÁ, J. a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 2008, s. 258.

²⁹ BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 220.

Tabulka 1: Příjmy a výdaje státního rozpočtu v mld. Kč

Ukazatel	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Příjmy SR	1 091,9	1 133,8	1 234,5	1 281,6	1 273,6	1 403,9	1 523,2
Výdaje SR	1 173,2	1 211,6	1 297,3	1 219,8	1 279,8	1 401,0	1 551,7
Saldo SR	-81,3	-77,8	-62,8	61,8	-6,2	2,9	-28,5

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

Tabulka zobrazuje příjmy a výdaje státního rozpočtu v letech 2013 až 2019 udávány v miliardách Kč. Je zde vidět, že v roce 2016 a 2018 bylo saldo státního rozpočtu kladné – nedošlo k rozpočtovému schodku. Pro rok 2020 se kvůli pandemii COVID-19 očekával schodek rozpočtu ve výši 500 miliard, což je nejvyšší deficit v historii ČR. Už v květnu deficit stoupl na 157,4 miliardy korun, to je o 106 miliard více než v květnu 2019. Doposud nejvyšším byl z roku 2009 ve výši přes 192 miliard, který byl způsobený dopady světové hospodářské krize.

3.3 Definice pojmu dluh

Stejně jako všechny ekonomické subjekty ani stát není žádnou výjimkou a také může být zadlužen. Zadluženost státu je o to závažnější, neboť se týká každého občana dané země. Není ale dluh jako dluh. Je tedy důležité objasnit několik základních pojmů, které by mohly být milně pokládány za synonyma.

3.3.1 Veřejný dluh

Veřejný dluh je označení pro dluh všech prvků, které tvoří soustavu veřejných financí. Je to tedy souhrn dluhu státního, článků místní správy a samosprávy a parafiskálních fondů. Díky tomuto pojetí je státní dluh součástí veřejného, což logicky znamená, že je veřejný dluh vždy vyšší než státní. Z druhého pohledu se tedy jedná o souhrn pohledávek ostatních ekonomických subjektů vůči státu. Umoření tohoto dluhu dopadá na všechny daňové poplatníky dané země, to znamená, že je to pohledávka státu vůči současné i budoucí daňové povinnosti obyvatelstva.³⁰

Většina literatury vychází z toho, že hlavní příčinou vzniku a růstu veřejného dluhu jsou deficity státního rozpočtu. Podle Dvořáka je toto pojetí nepřesné a uvádí pro toto tvrzení tři opodstatnění. Prvním je existence mimorozpočtových příčin, do kterých spadá

³⁰ DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 79.

například převzetí závazků jiných subjektů státem. Rozpočtový deficit se také nemusí stát dluhem, pokud dojde k jeho pokrytí například výnosy z privatizace. V neposlední řadě na veřejný dluh může mít vliv inflace, která snižuje jeho reálnou hodnotu, ale i další ekonomické faktory.³¹

3.3.2 Státní dluh

Jak již bylo řečeno, státní dluh je součástí veřejného dluhu. Je dluhem centrální vlády, představuje tedy celkové vládní zadlužení. Jeho přesná formulace je dána zákonem č. 218/2000 Sb., který ho definuje jako souhrn finančních závazků státu, které pochází ze zahraničních půjček, bankovních úvěrů, vydaných dluhopisů a ostatních závazků.³²

Naopak se do státního dluhu nezahrnují závazky vládního sektoru, dluh mimorozpočtových fondů, fondů sociální a zdravotního pojištění, krajů a obcí. Neobsahuje ani státní záruky, ty totiž spravuje přímo státní rozpočet.

Splácení státního dluhu včetně úroku s ním spojených je závazek, který je nutné brát v potaz při přípravě státních rozpočtů. Kumulováním deficitů státního rozpočtu se státní dluh zvětšuje. V roce 2019 činil státní dluh 1 640,2 mld. Kč.³³ Pro rok 2020 zpravodajská média počítají se schodkem kolem 500 mld. Kč kvůli již zmíněné neočekávané pandemii COVID-19.

3.3.3 Vládní dluh

Vládní dluh bývá často zaměňován s dluhem státním. Ministerstvo financí vládní dluh definuje následovně:

„Vládní dluh je celkovým dluhem sektoru vládních institucí. Jsou v něm zahrnuta jejich dluhová pasiva, tj. půjčky, cenné papíry jiné než účasti mimo finanční deriváty a depozita držaná ČKA.“³⁴ Do vládního sektoru patří státní rozpočet, ale například i státní fondy, podniky a veřejné vysoké školy. Protože definice Ministerstva financí je z roku 2006, pro úplnost je nutné dodat, že ČKA v roce 2007 zanikla a jejím právním nástupcem se stalo právě MF ČR.

³¹ DVORŽÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 81

³² BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 225.

³³ MFČR. *Struktura a vývoj státního dluhu* [online], [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

³⁴ MFČR. *Vládní dluh, vládní deficit, státní dluh, deficit státního rozpočtu* [online], [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

3.4 Další dělení dluhů

Kromě rozdělení dluhů na veřejný, státní a vládní se mohou dělit ještě do dalších podkategorií. Každé rozdělení se používá v jiných situacích pro různá vykazování, proto je dobré umět je rozlišit.

3.4.1 Čistý a hrubý dluh

Hrubým dluhem se rozumí celkový objem závazků státu bez ohledu na výši jeho pohledávek. Tímto způsobem se obvykle vyazuje veřejný dluh ve většině mezinárodních statistikách. Čistý dluh pak vyjadřuje hrubý dluh očištěný o výši státních pohledávek. Tento dluh dokáže velmi dobře vyobrazit finanční situaci vlády. Rozporuplné ale je, které pohledávky mohou být od dluhu odečteny a výše jejich ocenění.³⁵

3.4.2 Domácí a zahraniční dluh

Podle místa vzniku dluhového nástroje můžeme rozlišovat domácí nebo zahraniční státní dluh. Domácí, také označován jako vnitřní, je v držení tuzemských subjektů. Vše se děje pouze v dané zemi, nárůst vládních závazků je kompenzováno růstem soukromých pohledávek. Z tohoto důvodu se nemění čistá finanční pozice země.³⁶

Zahraněční státní dluh označuje dluh drženy nerezidenty nebo dluh denominovaný v zahraniční měně. Rostoucí počet nerezidentních držitelů vyvolává odliv důchodů do ciziny. To ovšem může pomoci k překonání nedostatku domácího kapitálu. Denominace dluhu je vhodná pro rozvojové země, kde mají nízkou důvěru v tamější měnu a musí eliminovat kurzové riziko pro věřitele.³⁷

3.4.3 Obchodovatelný a neobchodovatelný dluh

Obchodovatelnost dluhu se rozděluje podle obchodovatelnosti na finančních trzích. Mezi obchodovatelný dluh patří státní pokladniční poukázky, střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy a případné ostatní zdroje krytí. Neobchodovatelný dluh představují zahraniční dluhy. Jsou to především zápůjčky a úvěry od mezinárodních finančních institucí. Od roku 2011 k nim byly přidaly spořicí státní dluhopisy.³⁸

³⁵ DVORÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 84.

³⁶ Tamtéž, s. 87-88.

³⁷ Tamtéž, s. 88-89.

³⁸ MFČR. *Definice a měření státního dluhu* [online], [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

3.4.4 Rozdělení podle doby splatnosti

Podle doby splatnosti lze členit státní dluhopisy. Existují tři skupiny – krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé. Krátkodobé dluhopisy jsou u nás označovány jako „pokladniční poukázky“ a jsou splatné v řádu několika měsíců, nejdéle do jednoho roku. Střednědobé tvoří ve většině zemí Evropy největší část. Jedná se o obligace se splatností od jednoho roku do deseti let. Dlouhodobé dluhopisy mají dobu splatnosti delší než deset let. Vysoký podíl těchto dluhopisů je pro dlužníka výhodnější, dovolit si je ale mohou pouze země se stabilním a důvěryhodným finančním systémem.³⁹

3.5 Měření státního dluhu

V zemích Evropské unie se k měření rozpočtového deficitu, tím pádem i státního dluhu, využívá dvou metodik. Jde o metodiku Mezinárodního měnového fondu, označovaného zkratkou GFS 1986, a metodika Evropského statistického úřadu, který má zkratku ESA 95.

3.5.1 GFS 1986

Název GFS 1986 vychází z anglického *Government Finance Statistic* a roku vzniku. Jak již bylo zmíněno, tvůrcem metodiky je Mezinárodní měnový fond. Za vykazování dluhu tímto způsobem je odpovědné Ministerstvo financí. Je založena na bázi peněžních toků, to znamená, že jsou veškeré příjmové a výdajové operace sledovány na hotovostním principu a zařazeny do období, ve kterém se realizovaly. Používá se v rozpočtových dokumentech a při fiskálních predikcích, které vedou díky snadné dostupnosti potřebných dat na konci období k včasnějšímu vytváření, což je velká výhoda. Naopak nevýhoda je, že se zde zahrnují pouze příjmy a výdaje – nepodává komplexní obraz hospodaření.⁴⁰

3.5.2 ESA 95

Metodika Eurostatu ESA 95, jež nese název z anglického *European System of Integrated Economic Accounts*, je průběžně kontrolována a aktualizována Eurostatem napříč zeměmi EU. Za dodržování je odpovědný národní statistický úřad – u nás je to tedy

³⁹ DVORŽÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 86

⁴⁰ MFČR. *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001* [online], [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

Český statistický úřad. Toto kritérium je relevantní pro výpočet maastrichtských kritérií, která jsou určena pro členy EU při vstup do 3. fáze Evropské hospodářské měnové unie a pro zavedení eura. ESA 95 je předkládáno v dokumentech pro EU, kde je povinnost vykázat údaje o hospodaření vládního sektoru v této metodice. Tato metodika pracuje s daty na akruálním principu, který zachycuje operace daného fiskálního roku bez ohledu na to, kdy bude tato operace uhrazen a zda vůbec s peněžním tokem souvisí.⁴¹

3.5.3 GFS 2001

Nejnovější statistický standard pro kompilaci fiskálních dat je GFS 2001 vytvořený Mezinárodním měnovým fondem a postupně implementovaný členskými státy EU od roku 2002, včetně ČR. Je výsledkem sblížení zmíněných metod. Svou podstatou se podobá metodice ESA 95 a odstraňuje slabiny starší metodiky GFS 1986. Ministerstvo financí uvádí, že: „*Postupnou implementací a následným plným přechodem na novou metodiku GFS 2001 by se výsledky hospodaření státu v metodice GFS 2001 a ESA 95 měly v budoucnu sblížit.*“⁴²

3.6 Příčiny vzniku a růstu státního dluhu

Do roku 1996 měla Česká republika jeden z nejnižších státních dluhů v EU, od tohoto roku je přírůstek státního dluhu tvořen především dluhem nezdravým. Ke zvyšování dluhu nevedl pouze jeden faktor, ale několik. Jednou z příčin je nashromáždění rozpočtových schodků společně s úroky z nich plynoucími, které stát financuje dluhově. Podle příčiny vzniku je možné dělit deficit na aktivní nebo pasivní. Dalším, neméně důležitým vlivem, je přebírání nesplacených dluhů státních i soukromých podniků a bank státem.⁴³

3.6.1 Aktivní deficit státního rozpočtu

Aktivní deficit je deficit, který vzniká z vládních rozhodnutí. Může vést k poklesu rozpočtových příjmů, ke zvýšení rozpočtových výdajů nebo současně k oběma jevům.

⁴¹ MFČR. *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001* [online], [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁴² Tamtéž

⁴³ DVORÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 99

Pro tato rozhodnutí mohou existovat různá ekonomická odůvodnění. Mezi hlavní příčiny vzniku tohoto deficitu může patřit například:⁴⁴

- snaha **rozložit důsledky výdajového šoku** – prudký nárůst výdajů a jejich následné rozložení do více let zabrání vynucenému prudkému zvýšení daní
- snaha **rozložit daňovou zátěž** – rozložení nákladnějších veřejných projektů i mezi budoucí generace, případně při odstraňování dluhů z minulosti
- **expanzivní fiskální politika** – záměrným snížením daní, resp. zvýšením veřejných výdajů státního rozpočtu, se vláda snaží o ekonomické oživení růstem agregátní poptávky
- snížení daní může mít i méně rozumné důvody – **vládní populismus**, kdy se vládní strany snaží především v předvolebním období naklonit si voliče a získat vlastní prospěch

3.6.2 Pasivní deficit státního rozpočtu

Vznik pasivního deficitu ovlivňují události, které nelze dopředu předpovídat, to znamená, že je vláda nemůže nijak ovlivnit a zohlednit při tvorbě rozpočtu. Tyto události způsobí pokles rozpočtových příjmů, růst veřejných příjmů, nebo oba jevy současně. Vlivy můžeme rozdělit na permanentní nebo cyklické. Cyklické příčiny nepůsobí stále, ale pouze cyklicky nebo náhodně. Můžeme mezi ně zařadit následující: ⁴⁵

- **hospodářský pokles** – vyvolá snížení základu důchodových daní – při nezaměstnanosti dochází k poklesu daňových příjmů, naopak se zvýší výdaje na podporu nezaměstnanosti
- **nákladový šok** – např. růst cen základních surovin
- **mimořádné události** – válečný konflikt, přírodní katastrofy – vyvolají potřebu veřejných výdajů na likvidaci důsledků přírodní katastrofy, ale i pomoc peněžními transfery pro obyvatelstvo na likvidaci vzniklých škod

V praxi pozorované rozpočtové deficity jsou permanentní, musí se tedy za základní příčinu vykazovaných deficitů považovat nárůst úroků z veřejného dluhu. V souvislosti s tím se využívá deficitu primárního, který má rozpočtové výdaje očištěné o úroky

⁴⁴ DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 55-56

⁴⁵ Tamtéž, s. 54

z veřejného dluhu. Primární je vždy nižší než deficit skutečný – pokud by bylo primární saldo kladné, ale skutečné by bylo deficitní, znamená to, že skutečný deficit je způsoben úroky z veřejného dluhu.⁴⁶

3.6.3 Přebírání dluhů jiných ekonomických subjektů státem

Tento problém nastal především v druhé polovině 90. let. Státní podniky měly málo vlastních zdrojů krytí, proto využívaly ve velké míře úroky, které měly uměle nastaveny nízké úrokové míry. Zvrat nastal po prudkém zvýšení úrokových měr ve vznikajícím tržním prostředí, kdy podniky už nebyly schopny tyto dluhy splácet. Většina významných podniků včetně několika bank byla tehdy vlastněna nebo alespoň spoluvlastněna státem, stát byl tedy spoluodpovědný za jejich problémy. Dvořák uvádí: „*Nedůsledné oddělení nově vznikajícího soukromého a státního vlastnictví bylo bezpochyby jednou u rozhodujících chyb transformace v ČR.*“⁴⁷

Ministerstvo financí se pokusilo o kvantifikaci tohoto transformačního dluhu skrz analýzu těchto nákladů za období 1991-2005. Celková výše nákladů transformace za období 1991-2005 činila 546,6 mld. Kč. Tyto transformační náklady byly rozřazeny do tří nákladových okruhů:⁴⁸

1. **transformační náklady (TN1)** – náklady sloužící na řešení problémů podniků a bank řízených státem, mající původ v období centrálně plánované ekonomiky
2. **předprivatizační náklady (TN2)** – náklady spojené s privatizací jednotlivých subjektů, s cílem dosáhnout co nejvyššího ocenění privatizovaného subjektu
3. **náklady ostatních operací (TN3)** – ostatní náklady spojené zejména s konsolidací a stabilizací bankovního sektoru

Až od roku 2001, kdy byly zavedeny dvě nové rozpočtové kapitoly – státní dluh a operace státních finančních aktiv, prochází tyto náklady státním rozpočtem. Od tohoto roku tedy tyto náklady navyšují rozpočtový deficit a jsou kontrolovány parlamentem.

⁴⁶ DVORÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 54

⁴⁷ Tamtéž, s. 101

⁴⁸ MFČR. *Transformační náklady v ČR* [online], [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

3.6.4 Relativní váha veřejného dluhu

Relativní váha veřejného dluhu představuje podíl veřejného dluhu k HDP. Vývoj relativní váhy veřejného dluhu ovlivňují především čtyři hlavní faktory:⁴⁹

1. výchozí hodnota ukazatele na počátku rozpočtového období – vyobrazuje, jak velká je zděděná dluhová zátěž (zátěž, kterou ponese do budoucího období)
2. hodnota primárního deficitu – vyjadřuje nárůst zadlužení v daném období vlivem fiskální politiky a exogenních faktorů
3. míra monetizace dluhu – transformace veřejného dluhu operacemi na volném trhu do přírůstků peněžní zásoby
4. poměr úrokové míry a tempa růstu HDP

3.6.5 Bisphamova analýza

Rozsáhlejší analýzu faktorů, díky kterým roste relativní váha veřejného dluhu, zpracoval J. A. Bispham. Bispham zkoumal růst relativní váhy ve třech různých situacích:

- veřejný dluh není úročen ($r = 0$)
- veřejným dluh je úročen, přičemž úroková míra je nižší než tempo růstu produktu ($r < q$)
- veřejný dluh je úročen, přičemž úroková míra se rovná tempu růstu produktu ($r = q$), případně je úroková míra vyšší ($r > q$)

Podle uvedené analýzy tedy není situace v prvním a druhém případě nebezpečná. Naopak v třetím bodě je situace závažnější – růst relativní váhy veřejného dluhu může nabýt nebezpečného rozměru, kdy se země dostává do dluhové pasti a relativní váha se velmi rychle zvyšuje i přes to, že země nemá vysoké primární deficity. Tato situace se stává nestabilní. Analýza také vysvětluje, proč se v rozvojových ekonomikách relativní váha veřejného dluhu zvyšuje i přesto, že většina zemí vykazuje primární rozpočtové přebytky. Je nutné zohlednit i další faktory, které jsou často přehlíženy. Především jde o vývoj kurzu domácí měny, který v případě znehodnocení způsobuje nárůst objemu dluhu.⁵⁰

⁴⁹ DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 113

⁵⁰ Tamtéž, s. 114–116

3.7 Důsledky existence státního dluhu

Jak již bylo zmíněno, státní dluh se týká nás všech, proto i jeho důsledky působí na každého občana země. Důsledky státního dluhu je možné rozlišit na systém veřejných financí a reálnou ekonomiku. Do systému veřejných financí patří rozpočtové důsledky a fiskální. Dopady na reálnou ekonomiku jsou makroekonomického charakteru, při kterých nezáleží jen na objemu dluhu, ale i na jeho struktuře.

3.7.1 Důsledky rozpočtové

Rozpočtový deficit sice přispívá k nárůstu státního dluhu, ten ovšem značně ovlivňuje, nebo spíše komplikuje, budoucí rozpočtový stav. Úroky z dluhu jsou jednou z částí rozpočtových výdajů, které jsou exogenní – stát není schopen je přímo ovlivnit. Pokud jsou úroky příliš vysoké a stát není schopen je financovat, jejich dluhové financování prohloubí výši státního dluhu. Čím je tedy státní dluh vyšší, tím vyšší jsou i úroky z něho plynoucí, které ovlivňují výši výdajů. Jde tedy o situaci, ze které nelze najít východisko – vysokým deficitem vzniká vyšší státní dluh, čím vyšší státní dluh, tím vyšší úroky z něj plynoucí, vysoké úroky zvýší veřejné výdaje, čím vyšší jsou veřejné výdaje, tím vyšší je deficit.⁵¹

3.7.2 Důsledky fiskální

Úrok ze státního dluhu tedy zvyšuje veřejné výdaje, jejich růst má za následek omezení aktivní fiskální politiky vlády. Aktivní složka deficitu je výsledkem fiskální politiky, ta v této situaci klesá a současně roste pasivní složka, která je tvořena exogenními vlivy. Tato situace komplikuje postoj vlády v recesi, při které jsou potřebná fiskální expanzivní opatření. Zvýšením veřejných výdajů nebo snížením daní podpoří růst, ovšem současně ještě zvýší rozpočtový deficit.⁵²

3.7.3 Důsledky makroekonomické

Investiční pozice země

Vliv státního dluhu na investiční pozici země je především ovlivněn držiteli vládních obligací, a to přesněji zda se jedná o rezidenta nebo nerezidenta dané země. U domácího státního dluhu, tedy v případě, že státní obligace jsou drženy rezidenty,

⁵¹ DVOŘÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 126-128

⁵² Tamtéž, s. 128

sice dojde k nárůstu vládních finančních pasiv, ty jsou ale kompenzovány nárůstem soukromých finančních aktiv. To znamená, že se čistá investiční pozice země nijak nezmění. Zahraniční státní dluh představuje úroky jako čistý odliv peněz ze země a čistá investiční pozice země se tím zhoršuje. Přesto ale existuje skutečnost, že tato situace představuje příliv kapitálu do země, jehož současná hodnota představuje vyšší diskantové hodnoty budoucích splátek. Zhoršení nebo zlepšení finanční pozice země teda závisí na tom, zda zahraniční dluh slouží k efektivnímu financování veřejných programů.⁵³

Inflace

Neexistuje mnoho důkazů dokazující růst státního dluhu s inflačními účinky. Inflační účinky má ovšem samotné financování deficitu, které způsobuje navyšování veřejných výdajů. Tyto účinky se umocňují monetizováním vzniklého deficitu. Naopak protiinflačně působí dluhové krytí deficitu, které ubírá peníze z oběhu. Pro uplatnění tohoto účinku je nutné, aby vláda získané prostředky emisí dluhopisů uložila na účty centrální banky.⁵⁴

Finanční krize

Dvořák uvádí: „*Riziko vzniku dluhové krize nelze jednoduše odvodit z hodnoty nějakého konkrétního ukazatele a určit jaký podíl státního dluhu k HDP je z tohoto hlediska nebezpečný. Studie prokázala, že jako rizikový faktor při vzniku dluhové krize nepůsobí pouze výše zadlužení, ale především míra externalizace veřejného dluhu. Situaci zhoršuje i kratší doba splatnosti vládních obligací.*“⁵⁵

3.8 Strategie řízení státního dluhu

3.8.1 Řízení státního dluhu

Řízení státního dluhu se provádí od roku 1990, nejdříve to byla funkce spadající pod Oddělení státních cenných papírů, o 13 let později na jeho činnost navázalo Samostatné oddělení Řízení státního dluhu. V roce 2005 pak vznikl Odbor Řízení státního

⁵³ DVORÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 130

⁵⁴ Tamtéž, s. 132

⁵⁵ Tamtéž, s. 132

dluhu a finančního majetku, který je organizační složkou Ministerstva financí podřízenou náměstkovi ministra pro řízení veřejných rozpočtů.⁵⁶

Prvotním cílem Ministerstva financí při řízení státního dluhu je zajištění výpůjčních potřeb. Ministerstvo financí si jako nástroj pro praktické řízení státního dluhu vytyčí strategické cíle. Tyto cíle se vytyčí na základě zkušeností zemí OECD a vlastní analýzy dluhového portfolia. Plnění cílů vymezuje prostor pro řízení tohoto portfolia v dlouhodobé perspektivě. Při tvorbě dluhových strategií je nejdůležitější naplánovat řízení rizik a určit jejich kvantitativní kritéria a limity. Řízením rizik se zabezpečí realizace minimalizace nákladů v rámci dlouhodobě udržitelných limitů.⁵⁷

3.8.2 Státní pokladniční poukázky

Státní pokladniční poukázky jsou zaknihované cenné papíry. Jejich jmenovitá hodnota je 1 milion Kč, takže jsou vhodné především pro velké investory. Výnosem je rozdíl mezi emisní cenou a jmenovitou hodnotou – to znamená, že jsou vydávány bez kupónů. Maximální doba jejich splatnosti je 1 rok, ale většinou to bývá v řádu dnů. Jsou prodávány jen členům skupiny primárních dealerů českých státních dluhopisů, všichni majitelé jsou zaevidováni u České národní banky.⁵⁸

3.8.3 Státní dluhopisy

Emitentem státních dluhopisů je Česká republika zastoupená Ministerstvem financí. Krátkodobé dluhopisy, které představují výše zmíněné státní pokladniční poukázky, se používají k financování krátkodobého státního dluhu a jejich splatnost je 1 rok. Oproti tomu střednědobé a dlouhodobé státní dluhopisy mají splatnost delší než 1 rok a financuje se jimi primárně dlouhodobý státní dluh, ovšem v případě schváleného schodkového státního rozpočtu se jimi může financovat i krátkodobý dluh. Prodávají se na kapitálovém trhu. Posledním typem jsou spořicí státní dluhopisy. Ty jsou na rozdíl od dříve jmenovaných nabízeny drobným investorům a nejsou veřejně obchodovatelné.⁵⁹

⁵⁶ MFČR. *Odbor Řízení státního dluhu a finančního majetku*. [online], [cit. 2020-05-25]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁵⁷ BRČÁK, J. a kol., *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. 2018, s. 227

⁵⁸ MFČR. *Finanční nástroje*. [online], [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁵⁹ Tamtéž.

3.8.4 Repo operace

Repo operace znamenají prodej cenných papírů, který je vázán jejich zpětným odkupem po uplynutí stanovené doby. Mohou být využity k řízení likvidity nebo jako zápůjční facilit. Ministerstvo financí zapůjčí repo operace tak, že krátkodobě poskytne státní dluhopisy z vlastního majetkového účtu proti penězům. Vše se odehrává v závislosti na poptávce primárních dealerů.⁶⁰

3.8.5 Derivátové operace

Derivátové operace slouží jako velmi flexibilní nástroj pro řízení rizik finančních toků. Ministerstvo financí sjednává derivátové obchody prostřednictvím oddělení Řízení rizik a strategie portfolia. Všechny tyto obchody jsou určeny výhradně pro mezinárodní a tuzemské subjekty, které mají ratingové hodnocení minimálně na úrovni A/A2 a MF s nimi má uzavřenou tzv. „ISDA (*International Swaps and Derivatives Association, Inc.*) Master Agreement“ počítaje příslušného Dodatku. V souladu s tímto modelem jsou sjednávány smlouvy ISDA pro jednotlivé protistrany tak, aby nastavený právní a ekonomický rámec s cílem nezvýhodňovat žádný konkrétní subjekt. Pokud by protistrana nebyla schopna akceptovat tyto podmínky MF s ním smlouvu neuzavře. Zároveň nepřichází v úvahu, aby MF v budoucnu sjednalo derivátový obchod se subjektem bez uzavřené platné ISDA smlouvy včetně Dodatku.⁶¹

3.8.6 Přímé úvěry státu

Financování státu může nalézt své krytí i v úvěrech od mezinárodních finančních organizací (pro ČR je to od Evropské investiční banky). Tyto přijaté zápůjčky mají dlouhodobý charakter.⁶²

3.9 Možnosti řešení státního dluhu

Státní dluh se jednoznačně snadněji zvyšuje nežli snižuje. Většina ekonomů se domnívá, že neexistují zásadní důvody pro snahu odstranit celkový dluh, ale raději ho pouze stabilizovat nebo snížit na fiskálně únosnou hranici. Pro krátké období neexistuje žádná vysoce účinná a vládou vynutitelná opatření, která by k snížení dluhu vedla.

⁶⁰ MFČR. *Finanční nástroje*. [online], [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

Proto je nutné, pohlížet na tuto problematiku spíše z dlouhodobého hlediska. Stejně jako příčiny vzniku deficitu, i návrhy na snížení státního dluhu můžeme rozdělit na aktivní a pasivní. Aktivní možnosti se provádí skrz vládní hospodářsko-politické opatření. Pasivní jsou v případě, kdy se situace sama zlepšuje vlivem exogenních faktorů bez aktivních zásahů vlády. Jelikož toto řešení nelze ovlivnit, bude se následující práce věnovat primárně aktivním možnostem.⁶³

3.9.1 Rozpočtové řešení

Nejpřirozenějším způsobem pro snížení relativní váhy veřejného dluhu je jednoznačně rozpočtové řešení, to se snaží o snížení dluhu tou cestou, kterou vznikl – prostřednictvím státního rozpočtu. V podstatě jde tedy o splácení státního dluhu rozpočtovými přebytky. Toto řešení je ovšem velmi komplikované, pro zásadnější redukci by bylo nutné mít rozpočtový přebytek vysoký, ale hlavně dlouhodobý. To by představovalo přísné fiskální restrikce, ale ty by mohly negativně ovlivnit růst nezaměstnanosti a vést k cyklickému schodku. Toto řešení se tedy zdá vhodnější více jako krátkodobé.⁶⁴

3.9.2 Mimořádná kapitálová dávka

John M. Keynes navrhoval snížení státního dluhu paušální daní. Obvykle bývá navrhována jednorázová kapitálová dávka, jejíž výnos je přímo určen na snížení státního dluhu. To má ovšem tři podstatné nevýhody, kvůli kterým nebyla tato možnost řešení v širší míře použita. Jedná se o negativní vliv na úspory a investice – lidé mají obavy z dalšího majetkového danění. Pokud by se danily i státní dluhopisy, dal by se očekávat pokles zájmu. Při zdanění zahraničního kapitálu by došlo k jeho odlivu.⁶⁵

3.9.3 Užití výnosů z privatizace

Velmi rychlou metodou pro redukci relativní váhy veřejného dluhu je použití prostředků získaných z prodeje státního majetku, označovaného jako privatizace. Tato metoda je krátkodobě vysoce účinná. Privatizace měla u nás významný vliv v 90. letech, kdy výnosy z ní přispěly ke snížení fiskální nerovnováhy a byly klíčové

⁶³ DVORŽÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 139-140

⁶⁴ Tamtéž, s. 141-142

⁶⁵ Tamtéž, s. 142

pro splnění Maastrichtských konvergenčních kritérií, která jsou důležitá pro vstup do Evropské unie. Krátkodobě sice tato metoda vykazuje pozitivní vliv, z dlouhodobého hlediska ale může představovat problém.⁶⁶

3.9.4 Monetizace dluhu

Jediné řešení, které nevyužívá fiskální politiku a je státem nevynutitelná, je pomocí monetizace dluhu. Podstata této metody spočívá v monetizaci dluhu v období vyžadujícím expanzivní monetární politiku. *„Je-li ekonomika v recesní situaci a současně v období nízké inflace, je pro centrální banku výhodné realizovat monetární expanzi nákupem vládních operací na sekundárním trhu.“*⁶⁷

⁶⁶ DVORŽÁK, P., *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. 2008, s. 143

⁶⁷ Tamtéž, s. 143

4 Vlastní práce

Praktická část práce se zabývá vývojem státního dluhu České republiky od roku 1993, tedy od vzniku samostatné České republiky, až do roku 2019. Jednotlivé roky jsou postupně rozepsány a zachycují změny státního dluhu společně s důvody, které ke změně vedly. Jak autorka zmiňovala v úvodu, každý politik má jiné preference, proto za státní dluh zodpovídá nejen současná, ale všechny předešlé vlády. To je i důvod, proč je výše státního dluhu v jednotlivých zemích různá. Pro komparaci státního dluhu byly vybrány čtyři země EU – Slovensko, Německo, Řecko a Lucembursko. V období let 1995 až 2019 jsou u těchto zemí sledovány údaje výše státních dluhů a jeho poměr k HDP.

4.1 Vývoj státního dluhu České republiky v období let 1993–2019

1993

Ke dni vzniku samostatné České republiky, činil státní dluh 162,8 mld. Kč. Tato suma byla tvořena státním dluhem bývalé federace ve výši 24,2 mld. Kč, dvěma třetinami vnitřních a zahraničních závazků ve výši 78,6 mld. Kč. Od ČSOB převzala ČR část zahraničních závazků se státní povahou vzniklé před rokem 1989, jež činily 49,6 mld. Kč, dále se přičetl i přímý úvěr ve výši 10,4 mld. Kč. V průběhu tohoto roku byl státní dluh stabilizován. Státní rozpočet v roce 1993 vykazoval kladné saldo. Díky tomuto přebytku bylo dosaženo snížení přechodného dluhu ve formě státních pokladničních poukázek, který sloužil k pokrytí krátkodobých schodků běžného rozpočtového hospodaření. Na konci roku byl státní dluh ve výši 158,8 mld. Kč. V tomto roce se velikost státního dluhu podílela 15,6 % na HDP.⁶⁸

1994

Stát v tomto roce řídil státní dluh tím způsobem, že přeměnil přímé úvěry přijaté od bank a ze zahraničí do formy státních dluhopisů. Tento proces se nazývá sekuritizace a jeho smyslem je v případě státního dluhu úspora dluhové služby. Celkově se díky sekuritizaci zvýšil objem emitovaných státních dluhopisů o 15,5 mld. Kč během roku. Z této sumy bylo vydáno 11,8 mld. Kč na pokrytí přímých závazků státu u bank. Tento rok se tak zapsal do historie jako rok, ve kterém došlo k absolutnímu snížení státního

⁶⁸ PALÁN, J., *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008*. 2009, s. 3-4 [online]. [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

dluhu. Podíl státního dluhu na HDP se oproti roku minulému snížil o 2,3 procentního bodu na 13,3 %.⁶⁹

1995

Státní dluh České republiky byl v roce 1995 nejnižší v celé své historii – činil 154,4 mld. Kč. I v tomto roce pokračovala sekuritizace, a to dokonce v ještě větší míře – oproti roku 1994 se její rozsah zvýšil skoro dvojnásobně. Toto opatření přineslo další urychlení úmoru přímých závazků u domácích bank. Emise státních dluhopisů a státních pokladničních poukázek byly využívány k pokrytí státního dluhu a přechodných schodků státního rozpočtu. Absolutní výše státního dluhu v roce 1995 dokázala být snížena o 2,9 mld. Kč. K tomuto snížení dopomohl rozpočtový přebytek z předchozího roku, z něhož byla využita částka ve výši 1,6 mld. Kč na splácení přímých úvěrů u ČNB, ale příhodně se podepsal i příznivý vývoj devizových kurzů měn ve vztahu k české koruně. Podíl státního dluhu na HDP činil 10,5 %, což znamená snížení o 2,8 procentního bodu oproti roku minulému.⁷⁰

1996

Úroveň státního dluhu se v tomto roce zvýšila jen nepatrně o 0,8 mld. Kč na celkovou hodnotu 155,2 mld. Kč. Stejně jako v letech předchozích, bylo k úmoru střednědobého státního dluhu a přechodných schodků státního rozpočtu využíváno emisí státních dluhopisů a státních pokladničních poukázek. Podíl státního dluhu na HDP dosáhl rekordně nejnižší hodnoty v naší historii, a to 9,2 %, to je méně o 1,3 procentního bodu oproti roku loňskému.⁷¹

1997

Zatím co v období let 1993 až 1996 docházelo ve vývoji státního dluhu k jeho poklesu a snížení podílu státního dluhu na HDP se neslo ve významné míře, v roce 1997 nastal zlom. Počínaje tímto rokem dochází ke zvyšování objemu státního dluhu a nárůstu podílu státního dluhu na HDP. Růst státního dluhu je způsoben v první řadě zvýšenou

⁶⁹ PALÁN, J., *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008*. 2009, s. 4-5 [online], [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

⁷⁰ Tamtéž, s. 5

⁷¹ Tamtéž, s. 5

schodkovostí státního rozpočtu. Svůj vliv na tom měly i kurzové vlivy. Tyto kurzové vlivy měly za následek zvýšení státního dluhu o zhruba 5,6 mld. Kč. Projevovaly se vyúčtováním debetních kurzových rozdílů u zahraničního státního dluhu ve formě přímých závazků státu v cizích měnách. O dalších 2,9 mld. Kč byl státní dluh zvýšen vlivem emisí povodňových státních dluhopisů. V tomto roce tedy poprvé došlo k mírnému navýšení podílu státního dluhu na HDP o 0,4 procentního bodu na celkový počet 9,6 %. ⁷²

1998

V roce 1998 už nastalo výrazné zrychlení růstu státního dluhu. Tento růst měl v první řadě původ ve vysoké hodnotě deficitu státního rozpočtu. Oproti roku předešlému se podíl státního dluhu na HDP zvýšil o 0,6 procentního bodu, činil tedy 9,7 %. ⁷³

1999

Také v roce 1999 byl růst státního dluhu výrazný a akcelerující. Zvyšující se schodek státního rozpočtu vedl k vyššímu růstu krátkodobého dluhu, to zapříčinilo i růst střednědobého vnitřního státního dluhu. V tomto roce vláda financovala aktivity na odstranění důsledků krize v Kosovu. Prostředky na toto financování pocházely z části výnosů z emise střednědobých státních dluhopisů ve výši zhruba 1,4 mld. Kč. Státní dluh se tak meziročně navýšil o 33,7 mld. Kč, to znamenalo navýšení o 1,2 procentního bodu na 11% podíl státního dluhu na HDP. ⁷⁴

2000

V novém tisíciletí nadále pokračovala akcelerace a výrazný růst státního dluhu. Stejně jako v roce 1999, byla i tento rok příčina schodkovost státního dluhu, vedoucí k růstu krátkodobého dluhu, jež ovlivnilo i vnitřní střednědobý státní dluh. V tomto roce byla část výnosů z emise střednědobých státních dluhopisů použita k úhradě ztráty Konsolidační banky, dále pak prostředky padly na odškodné pro zemědělské subjekty postižené suchem a opět byla financovány aktivity na odstranění důsledků krize v Kosovu.

⁷² PALÁN, J., *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008*. 2009, s. 6 [online], [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

⁷³ Tamtéž, s. 6

⁷⁴ Tamtéž, s. 6

Prostředky, které byly využity na tyto tři aktivity, činily zhruba 15,3 mld. Kč. To dopomohlo k meziročnímu zvýšení státního dluhu o 60,9 mld. Kč. Relativně tento nárůst činil 26,7 %. Podíl státního dluhu na HDP se tak zhoršil o 2,2 procentního bodu a činil 13,2 %.⁷⁵

2001

Absolutní přírůstek státního dluhu činil 57,7 mld. Kč. Vysoký nárůst státního dluhu byl zapříčiněn opět vysokou schodkovostí. Část výnosů z emise státních dluhopisů byla tento rok využita znovu ke krytí ztrát Konsolidační banky a odškodnění subjektů postižených suchem. Nově se výnosy z emise dluhopisů podílely na finanční výpomoci Zajišťovacímu fondu družstevních záložen a na krytí splátek přímého zahraničního dluhu Německu. Podíl státního dluhu na HDP se tento rok meziročně zvýšil o 1,5 procentního bodu a činil 14,7 %.⁷⁶

2002

Absolutní přírůstek státního dluhu činil v roce 2002 cca 50,9 mld. Kč. Tempo růstu oproti minulým letem pokleslo. Zahraniční státní dluh vzrostl zejména z důvodu čerpání úvěru od Evropské investiční banky, který sloužil pro výstavbu dálničního obchvatu Plzně. Vnitřní státní dluh rostl v důsledku schodkovosti státního rozpočtu. Část výnosů z emise dluhopisů sloužila k úhradě ztrát Konsolidační banky, která se od tohoto roku změnila na Českou konsolidační agenturu. Dále byly výnosy použity na poskytnuté finanční výpomoci Zajišťovacím fondům družstevních záložen a vyslání 6. polní nemocnice do Afghánistánu. Podíl státního dluhu na HDP pro tento rok činil 16,1 %, což je od roku minulého zvýšení o 1,4 procentního bodu.⁷⁷

2003

Státní dluh se v roce 2003 zvýšil téměř o čtvrtinu, tj. o 97,3 mld. Kč, ve srovnání s rokem 2002. Od roku 1993 to byl doposud nejvyšší meziroční přírůstek, jaký Česká republika zaznamenala. Zvýšení celkového státního dluhu o 97,3 mld. Kč bylo tvořeno

⁷⁵ PALÁN, J., *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008*. 2009, s. 7 [online], [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

⁷⁶ Tamtéž, s. 7

⁷⁷ Tamtéž, s. 7-8

zvýšením vnitřního dluhu o 93,2 a zahraničního o 4,1 mld. Kč. Na zvýšení státního dluhu mělo vliv kromě vysoké schodkovosti státního rozpočtu i čerpání půjčky od Evropské investiční banky. Prostředky získané z této půjčky byly využity k odstranění škod způsobených povodněmi, pro výstavbu plzeňského obchvatu a pro Masarykovu univerzitu. Podíl státního dluhu na HDP činil 19,1 %, zvýšil se meziročně o 3 procentní body a bylo to do současné doby naposledy, kdy se tento podíl pohyboval pod hranicí 20 %.⁷⁸

2004

Přírůstek státního dluhu tento rok ještě překonal rok minulý a stal se nejvyšším od roku 1993. Dluh se zvýšil ve srovnání s rokem 2003 o 20,2 %, tzn. 99,7 mld. Kč a celkově tak státní dluh České republiky činil na konci tohoto roku 592,9 mld. Kč. Při zvýšení státního dluhu o 99,7 mld. Kč to znamenalo zvýšení domácího dluhu o 42,7 mld. Kč a zahraničního o 57 mld. Kč. Důvodem zvýšení státního dluhu byl opět schodek státního rozpočtu a čerpání půjčky od Evropské investiční banky ve výši zhruba 9 mld. Kč. Tato půjčka byla použita především na odstranění škod způsobených povodněmi a prevenci proti těmto škodám, na výstavbu plzeňského obchvatu, pro Masarykovou univerzitu v Brně a výstavbu dálnice D8. Podíl státního dluhu na HDP poprvé překonal hranici 20 %, když činil 21,1 %, tj. nárůst o 2 procentní body oproti minulému roku.⁷⁹

2005

Přírůstek státního dluhu byl podobný jako v posledních dvou letech. Činil 98,3 mld. Kč, z čehož 59,2 mld. Kč byl státní dluh vnitřní a 39,1 mld. Kč byl státní dluh vnější. Ve srovnání s konečným státním dluhem z předchozího roku se dluh zvýšil o 16,6 %. V tomto roce měl největší díl na zvýšení státního dluhu schodek státního rozpočtu a úhrada části ztráty České konsolidační agentury ve výši 30 mld. Kč. Dále ke zvýšení dluhu přispěla tvorba rezervy na převod kladního rozdílu mezi příjmy pojistného a výdaji na důchodové pojištění za rok 2004. Podíl státního dluhu na HDP se navýšil o 2 procentní body a činil 23,1 %.⁸⁰

⁷⁸ PALÁN, J., *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008*. 2009, s. 8 [online], [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

⁷⁹ Tamtéž, s. 8

⁸⁰ Tamtéž, s. 8-9

2006

Státní dluh měl i nadále rostoucí tendenci. Přírůstek státního dluhu byl znovu rekordní, když poprvé překonal hranici 100 mld. Kč a činil 111,3 mld. Kč. Celkový státní dluh tak na konci roku 2006 byl ve výši 802,5 mld. Kč. Při zvýšení celkového dluhu se domácí státní dluh zvýšil o 99,1 mld. Kč a zahraniční o 12,2 mld. Kč. Zvýšení státního dluhu bylo zapříčiněno schodkem státního rozpočtu a úhrada ztráty České konsolidační agentury. Podíl státního dluhu na HDP se blížil ke čtvrtině – činil 24,8 %. Navýšení činilo 1,7 procentního bodu.⁸¹

2007

Státní dluh koncem roku dosahoval výše 892,3 mld. Kč, tzn. meziroční zvýšení o 89,8 mld. Kč. Při tomto zvýšení se domácí státní dluh zvýšil o 88,4 mld. Kč a zahraniční o 1,4 mld. Kč. Příčinou zvýšení dluhu byla schodkovost státního rozpočtu. Dalším faktorem byla uskutečněná úhrada části ztráty České konsolidační agentury ve výši cca 13,2 mld. Podíl státního dluhu na HDP činil 25,1 %. Oproti roku 2006 je to navýšení o 0,3 procentního bodu.⁸²

2008

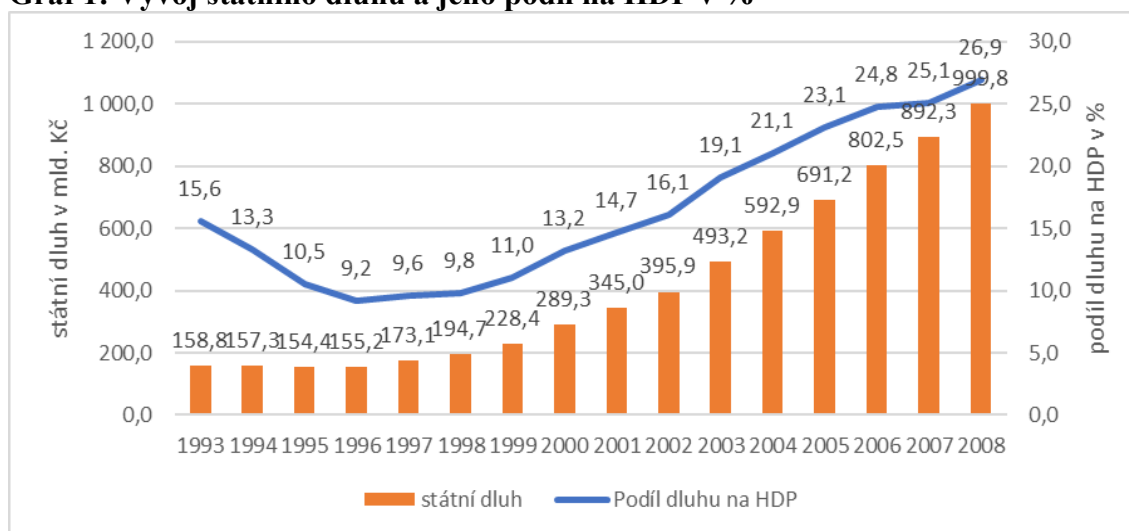
Zvýšení státního dluhu znovu překonalo hranici 100 mld., když se v tomto roce zvýšil o 102,2 mld. Kč. Celkově tak na konci roku činil státní dluh 999,8 mld. Kč. Domácí státní dluh se zvýšil o 39,9 mld. Kč a zahraniční zaznamenal zvýšení o 62,3 mld. Kč. Klíčovou roli při zvýšení státního dluhu měla v tento rok tvorba dluhové rezervy, která byla financovaná částkou 63,9 mld. Kč. Samozřejmě přispěl i deficit státního rozpočtu, tentokrát však příznivější částkou 20 mld. Kč. Dále zapůsobilo financování růstu státních finančních aktiv do výše 13,1 mld. Kč a znehodnocení české měny ve výši 5,2 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP činil 26,9 %, tj. zvýšení o 1,8 procentního bodu.⁸³

⁸¹ PALÁN, J., *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008*. 2009, s. 9 [online], [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

⁸² Tamtéž, s. 9-10

⁸³ Tamtéž, s. 10

Graf 1: Vývoj státního dluhu a jeho podíl na HDP v %

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Graf číslo 1 vyobrazuje růst státního dluhu a zároveň podíl tohoto dluhu na HDP v procentech. Z grafu je patrné, že státní dluh byl v letech 1993 – 1996 téměř na stejné úrovni, počínaje rokem 1997 nárůst státního dluhu akceleroval a v roce 2008 se již dotkl hranice 1 000 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP zpočátku klesal a nejnižší byl v roce 1996, kdy činil 9,2 %. Stejně jako státní dluh i jeho podíl na HDP od roku 1997 soupá vzhůru.

2009

Stav státního dluhu se zvýšil o 178,4 mld. Kč, celkově tak dosáhl výše 1 178,2 mld. Kč. Do roku 2019 je to nejvyšší nárůst státního dluhu. Plně sekuritizovaný domácí státní dluh vzrostl o 112,4 mld. Kč a zahraniční státní dluh vzrostl o 66 mld. Kč. Hospodářská krize a výpadek některých příjmů měly velký vliv na výsledek hospodaření se státním rozpočtem. Ten vykázal v tomto roce schodek ve výši 192,4 mld. Kč. Na zvýšení státního dluhu mělo podíl i čerpání úvěru od Evrioské investiční banky. Podíl státního dluhu na HDP se zvýšil o 5,6 procentního bodu a činil nyní 32,5 %.⁸⁴

2010

Na konci roku 2010 vykazoval státní dluh hodnotu 1 344,1 mld. Kč. Oproti roku minulému se tak dluh zvýšil o 165,9 mld. Kč, to byl oproti očekávání lepší výsledek

⁸⁴ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2009*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

v důsledku oživení české ekonomiky. Vnitřní státní dluh se zvýšil o 109,5 mld. Kč, zahraniční státní dluh dosáhl absolutního přírůstku 56,3 mld. Kč. Ke zvýšení přispělo hospodaření se státním rozpočtem, které skončilo schodkem 156,4 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP se zvýšil na 36,4 %, nárůst činil 3,9 procentního bodu.⁸⁵

2011

Také v roce 2011 pokračovalo zvyšování státního dluhu, které začalo rokem 1997. Státní dluh se tentot rok zvýšil o 155,3 mld. Kč, celkově tak na konci roku činil 1 499,4 mld. Kč. Výsledná hodnota vnitřního státního dluhu vykazovala nárůst o 145,9 mld. Kč, zahraniční státní dluh se zvýšil o 9,4 mld. Kč. Státní dluh vzrostl především z důvodu dluhového pokrytí části schodku státního rozpočtu, který vykazoval hodnotu 142,8 mld. Kč. Přispěla také tvorba dluhové rezervy financování ve výši 5,3 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP se stále zvyšoval a dosahoval 39,4 %, což je zvýšení o 3 procentní body.⁸⁶

2012

Státní dluh se za rok 2012 zvýšil oproti roku 2011 o 168,3 mld. Kč, na konci roku 2012 celkově činil 1 667,6 mld. Kč. Nárůst vnitřního státního dluhu byl ve výši 105,2 mld. Kč, hodnota zahraničního dluhu se zvýšila o 63,1 mld. Kč. Státní dluh rostl již tradičně schodkovostí státního rozpočtu. Schodek v tomto roce byl nejnižší od roku 2008 a činil 101 mld. Kč. Dále ke zvýšení dluhu došlo tvorbou finančních rezerv ve výši 69,4 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP překonal hranici 40 % a zvýšil se o 4 procentní body na 43,4 %.⁸⁷

2013

Počáteční stav státního dluhu na začátku roku 2013 činil 1 667,6 mld. Kč, meziročně vzrostl o „pouhých“ 15,7 mld. Kč a na konci roku měl hodnotu 1 683,3 mld. Kč. Při tomto zvýšení se vnitřní státní dluh zvýšil o 0,8 mld. Kč a vnější státní dluh o 14,9 mld. Kč. K růstu přispěl deficit státního rozpočtu ve výši 81,3 mld. Kč,

⁸⁵ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2010*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁸⁶ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2011*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁸⁷ MFČR. *Vládní návrh státního závěrečného účtu ČR za rok 2012*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

znehodnocení české koruny ve výši 13,4 mld. Kč a financování zvýšení státních finančních aktiv ve výši 2,3 mld. Kč. Růst utlumil pokles rezerv finančních prostředků v hodnotě 79,5 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP činil 43,7 %, tj. nárůst o 0,3 procentního bodu.⁸⁸

2014

V důsledku efektivnějšího řízení likvidity státní pokladny došlo v roce 2013 a 2014 ke stabilizaci následované mírným poklesem státního dluhu. Ke snížení státního dluhu přispělo krytí potřeby financování státu operacemi finančních aktiv a řízení likvidity ve výši 99,7 mld. Kč. Proti poklesu státního dluhu působil schodek státního rozpočtu ve výši 77,8 mld. Kč a znehodnocení české měny a přecenění dluhu ve výši 2,3 mld. Kč. Státní dluh klesl o 19,6 mld. Kč na 1 663,7 mld. Kč. Přesto vnitřní státní dluh vzrostl o 75,5 mld. Kč, naopak vnější státní dluh se snížil o 95,2 mld. Kč. Také poklesl podíl státního dluhu na HDP – pokles činil 2,2 procentní body a tento podíl tak činil 39 %.⁸⁹

2015

Státní dluh se v roce 2015 opět zvýšil, tentokrát o 9,3 mld. Kč a celkově činil 1 673,0. Domácí státní dluh se zvýšil o 25,8 mld. Kč, státní dluh zahraniční se naopak snížil o 16,4 mld. Kč. Hospodaření se státním rozpočtem skončilo se schodkem ve výši 62,8 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP v roce 2015 činil 37,4 %, meziroční pokles byl o 1,6 procentního bodu.⁹⁰

2016

Státní dluh v roce 2016 klesl o 59,6 mld. Kč, snížil se tím na 1 613,4 mld. Kč. Vnitřní státní dluh zazamenal snížení o 45,8 mld. Kč, vnější státní dluh se snížil o 13,8 mld. Kč. Ke snížení státního dluhu došlo nejen v důsledku efektivního řízení likvidity státní pokladny, ale také v důsledku rekordního přebytkového zůstatku státního rozpočtu ve výši 61,8 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP opět poklesl, tentokrát o 3,2 procentního bodu a činil nyní 34,2 %.⁹¹

⁸⁸ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2013*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁸⁹ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2014*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁹⁰ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2015*. [online], [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁹¹ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2016*. [online], [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

2017

Státní dluh se v roce 2016 opět zvýšil. Vzrostl o 11,3 mld. Kč, celkově tak narostl na částku 1 624,7 mld. Kč. Vnitřní státní dluh se zvýšil o 27,3 mld. Kč, zahraniční státní dluh vzrostl o 16 mld. Kč. K nárůstu přispěla schodkovost státního rozpočtu, jež ke konci roku 2017 činila 6,15 mld. Kč. Podíl státního dluhu na HDP pokračoval v příznivém snižování, poklesl o 2,2 procentního bodu na 32,2 %.⁹²

2018

V roce 2018 se státní dluh opět podařilo snížit na úroveň 1 622 mld. Kč, byl tedy zaznamenán pokles o 2,7 mld. Kč. Vnitřní státní dluh přesto vzrostl o 15,6 mld. Kč, ovšem korunová hodnota vnějšího státního dluhu se snížila o 18,3 mld. Kč. Hospodaření se státním rozpočtem skončilo s přebytkem ve výši 2,94 mld. Kč, to přispělo ke snížení státního dluhu. Podíl státního dluhu na HDP se nadále snižoval, meziročně poklesl o 1,7 procentního bodu na 30,5 %.⁹³

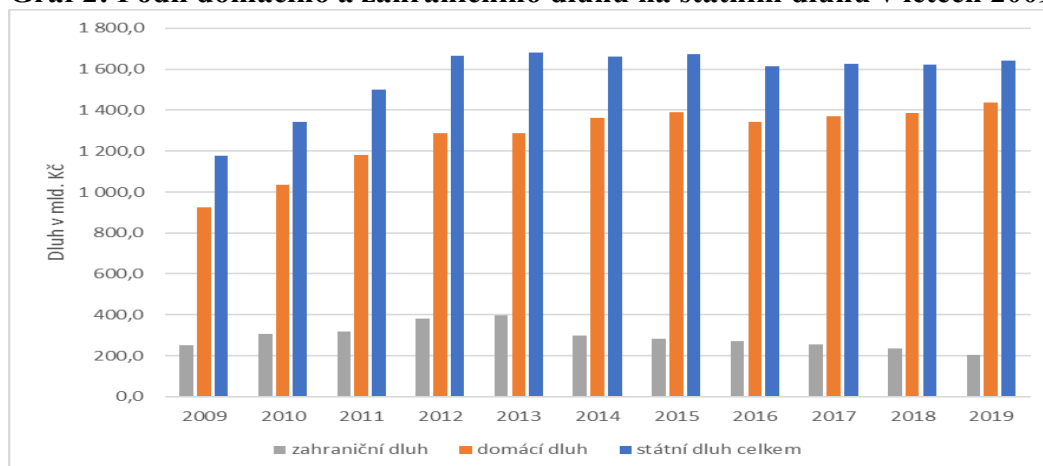
2019

Státní dluh se v roce 2019 zvýšil o 18,2 mld. Kč na celkovou sumu 1 640,2 mld. Kč. Vnitřní státní dluh se zvýšil o 50,9 mld. Kč, korunová hodnota vnějšího státního dluhu se naopak snížila o 32,7 mld. Kč. Na zvýšení státního dluhu měl vliv schodek státního rozpočtu ve výši 28,52 mld. Kč, hospodaření se státním rozpočtem se oproti roku 2018 vyvíjelo hospodaření méně příznivě z důvodů vyšších výdajů státního rozpočtu. Podíl státního dluhu na HDP se stále snižoval a v roce 2019 činil 29,1 %, tj. snížení oproti minulému roku o 1,4 %.⁹⁴

⁹² MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2017*. [online], [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁹³ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2018*. [online], [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

⁹⁴ MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2019*. [online], [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/>

Graf 2: Podíl domácího a zahraničního dluhu na státním dluhu v letech 2009–2019

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

Graf číslo 1 vyobrazuje podíl domácího (vnitřního) a zahraničního (vnějšího) státního dluhu na státním dluhu celkovém od roku 2009 do roku 2019. Je z něj patrné, že celkově byl státní dluh nejvyšší v roce 2013, kdy činil 1 683,3 mld. Kč. V tomto roce byl nejvyšší i zahraniční dluh, který ve své korunové hodnotě byl ve výši 395,2 mld. Kč. Domácí státní dluh se v roce 2013 podílel na celkovém státním dluhu nejméně, nejvíce pak v roce 2019, kdy dosahoval hodnoty 1 437,4 mld. Kč. Kromě již zmíněného roku 2013 zaznamenal domácí dluh pokles v roce 2016, v ostatních letech má rostoucí tendenci. Naopak dluh zahraniční od roku 2013 klesá.

Tabulka 2: Struktura státního dluhu ČR 2015 - 2019 v mld. Kč

	2015	2016	2017	2018	2019
Celkový státní dluh	1 673,0	1 613,4	1 624,7	1 622,0	1 640,2
Domácí dluh	1 389,4	1 343,6	1 370,9	1 386,5	1 437,4
Státní pokladniční poukázky	84,4	4,2	44,0	4,2	4,5
Spořicí státní dluhopisy	66,9	37,8	21,5	5,2	13,0
Středně a dlouhodobé dluhopisy	1 235,2	1 301,6	1 305,4	1 377,1	1 419,2
Ostatní zdroje	2,9	0,0	0,0	0,0	0,6
Zahraniční dluh	283,6	269,8	253,8	235,5	202,8
Středně a dlouhodobé dluhopisy	225,6	213,5	202,6	152,9	151,5
Přijaté zápůjčky a úvěry	58,0	56,3	51,2	82,7	51,3
Směnky	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

Tabulka 2 obsahuje rozepsanou strukturu státního dluhu za posledních pět let. Domácí i zahraniční dluh má svou největší část ve střednědobých a dlouhodobých

dluhopisech. Tyto dluhopisy mají nízký výnos a dlouhou splatnost, ale naopak jsou velmi bezpečné, patří mezi nejbezpečnější investice. Z těchto důvodů je nakupují především velké finanční instituce, jako jsou například banky a pojišťovny, ale i cizí státy. V České republice jsou Ministerstvem financí vydávány Dluhopisy Republiky, které jsou především určeny pro fyzické osoby. Podíl přímo těchto Dluhopisů Republiky na státním dluhu je ovšem velmi malý, za osm upisovacích období občané nakoupili v celkové hodnotě 25 mld. Kč. Mezi nákupci státních dluhopisů patří tedy fyzické osoby, nadační fondy, státní vysoké školy, veřejnoprávní média, kraje a další. Naopak nejmenší podíl mají u domácího dluhu ostatní zdroje a na zahraničním dluhu se jen nepatrně podílí směnky.

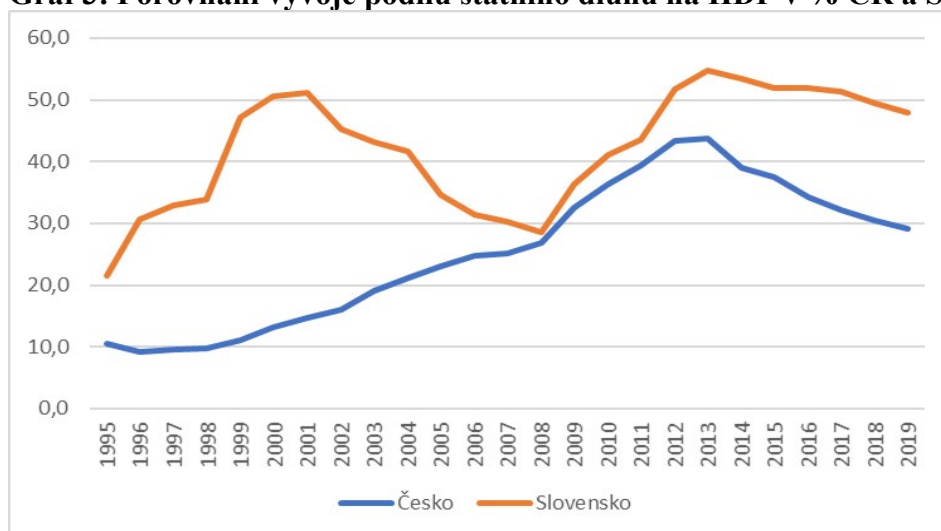
4.2 Slovensko

Slovenská republika vznikla 1. 1. 1993 rozpadem České a Slovenské federativní republiky. Slovensko je parlamentní republika ležící ve střední Evropě se zhruba 5,5 milionu obyvatel. Od roku 2004 je Slovenskou součástí Evropské unie a v roce 2009 byla na území státu zavedena jednotná evropská měna euro. Slovensko je svou rozlohou 10. nejmenší země EU.

Jde o jednu z nejvíce otevřených ekonomik na světě, která je závislá na ekonomickém vývoji okolních zemí, především pak v Německu, se kterým probíhá zhruba 20 % celkové obchodní výměny. Slovensko se řadí mezi významné průmyslové země, v oblasti průmyslu v této zemi pracuje cca 30 % celkové pracovní síly. S tím souvisí fakt, že je tato země největším světovým producentem osobních aut na tisíc obyvatel.⁹⁵

⁹⁵ ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V BRATISLAVĚ. *Slovensko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. [online], [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/>

Graf 3: Porovnání vývoje podílu státního dluhu na HDP v % ČR a Slovenska

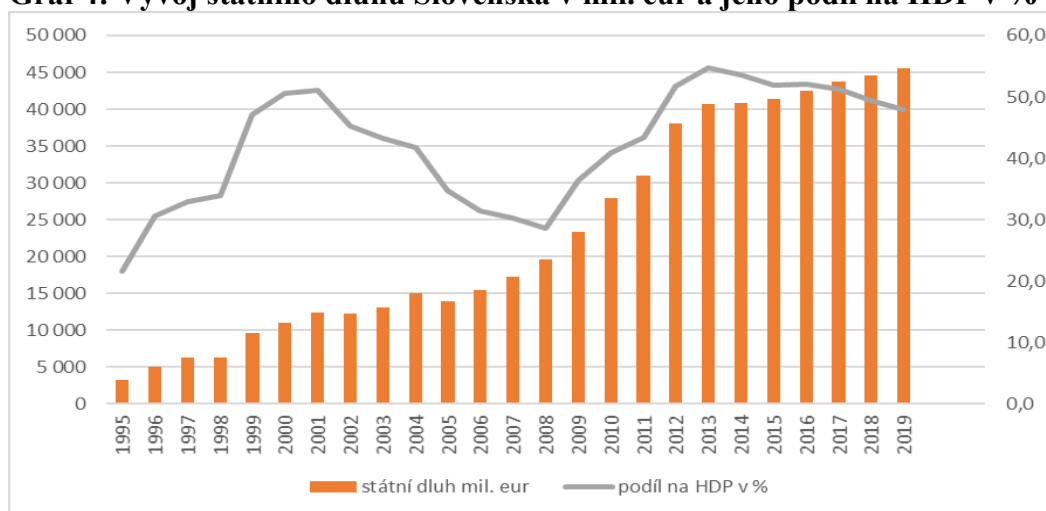

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Z grafu číslo 3 je patrné, že po rozdělení České a Slovenské republiky rostl podíl státního dluhu Slovenska na HDP o poznání intenzivnějším tempem. V období let 1995–2007 dosáhl tento podíl maxima v roce 2001, kdy činil 51,1 %. Od té doby se podíl státního dluhu na HDP na Slovensku snižoval a v roce 2008 byl na nejnižší úrovni, jaké kdy dosáhl od roku 1995 do 2019. V roce 2008 se také slovenský podíl dluhu na HDP nejvíce přiblížil tomu českému, nikdy jej však do roku 2019 nepřekonal a nebyl na nižší úrovni – slovenský v tomto roce činil 28,6 %, český pak 26,9 %.

Po roce 2008 je u obou zemí patrný skokový nárůst, důvodem je ekonomická krize, která měla za důsledek deficitní státní rozpočty, které vedly k zvýšení státního dluhu v obou zemích. Slovenský podíl na HDP nadále rostl rychleji než český. Slovensko svého dalšího maxima dosáhlo v roce 2013, kdy činil podíl státního dluhu na HDP 54,7 %, překonalo tak svůj rekord z roku 2001 o 3,6 procentního bodu. Od tohoto roku český i slovenský podíl klesal až do roku 2019. Už teď je jasné, že v roce 2020 bude v obou zemích opět strmě stoupat z důvodu vysokého deficitu státního rozpočtu, který vznikl v důsledku opatření proti epidemii nemoci COVID-19, a tím se skokově zvýší státní dluh obou zemí.

Graf 4: Vývoj státního dluhu Slovenska v mil. eur a jeho podíl na HDP v %

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Na Slovensku došlo mezi lety 2011 a 2012 k nejvyššímu skokovému nárůstu státního dluhu. Od března roku 2012 platí ústavní zákon o rozpočtové zodpovědnosti, který stanovuje limit pro spuštění tzv. dluhové brzdy. Ta chrání Slovensko pomocí sankcí před dalším nárůstem dluhu, protože by reálně hrozilo takové zadlužení, že by už vládě nebyl nikdo ochotný půjčit a země by byla nucena vyhlásit bankrot. Zákon definuje pět sankčních pásem podle výšky dluhu. První platí v aktuální situaci na Slovensku, kdy je podíl státního dluhu na HDP v rozmezí 48-51 %. V tomto případě MF SR zasílá národní radě písemné zdůvodnění výšky dluhu včetně návrhu opatření na jeho snížení. Pokud je HDP 51-53 %, společně s návrhem opatření se zmrazí platy členů vlády na úroveň předchozího roku. Třetí pásmo je 53-55 % HDP a při něm se zmrazí nebo sníží výdaje státního rozpočtu. V případě HDP 55-58 % nesmí vláda předložit národní radě rozpočet s deficitem a národní rada má povinnost schválit pouze vyrovnaný, případně přebytkový rozpočet. V posledním, pátém, pásmu musí vláda kromě všech předchozích kroků ještě požádat národní radu o vyslovení důvěry.⁹⁶

4.3 Německo

Spolková republika Německo je středoevropská federativní republika s kancléřskou a parlamentní demokracií. Německo je rozděleno na 16 spolkových zemí, mezi tyto země a federální úroveň je rozdělena vláda. Prezidentem je Frank-Walter Steinmeier, spolkovou

⁹⁶ RADA PRE ROZPOČTOVÚ ZODPOVEDNOSŤ. *Dlhová brzda*. [online], [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.rozpocovarada.sk>

kancléřkou je od roku 2005 Angela Merkelová. K 31.12. 2019 měla země 83,1 mil. obyvatel. Od roku 1972 se Německo potýká s vyšší úmrtností obyvatelstva, než je porodnost, i přes zvyšující se příliv migrantů do země. Německá ekonomika je podle nominálního HDP nejsilnější v Evropské unii a čtvrtou největší na světě. Je zaměřena na export, především strojů a dopravních prostředků.

Tabulka 3: Rozpočet Německa 2014-2019, údaje v mld. EUR

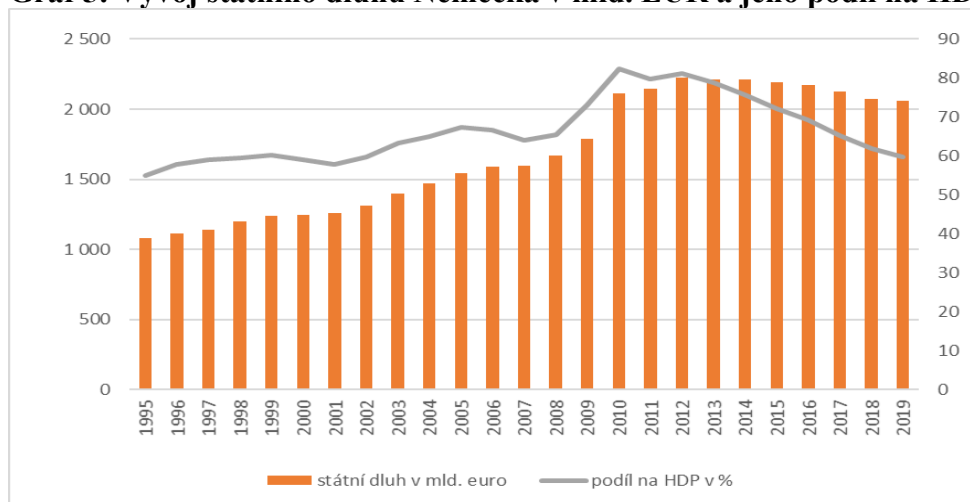
Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Příjmy	296,5	306,9	316,9	330,7	343,6	356,4
Výdaje	296,5	306,9	316,9	330,7	343,6	356,4

Zdroj: MZV ČR, vlastní zpracování

Rok 2013 byl do roku 2019 posledním rokem, kdy mělo Německo deficitní státní rozpočet. V roce 2014 byl rozpočet vyrovnaný a od roku 2015 je každoročně přebytkový, stalo se tak poprvé od roku 1969. V roce 2019 dosáhla německá vláda rekordního přebytku ve výši 13,5 mld. EUR, před tímto rokem byl rekordní přebytek v roce 2015, kdy dosáhl 12,1 mld. EUR. Rozpočty bez schodků jsou v Německu možné díky dobré situaci na pracovním trhu a rekordním daňovým příjmům. Na konci listopadu 2019 schválil spolkový sněm rozpočet na rok 2020 s příjmy a výdaji ve výši 362 mld. EUR, měl to být sedmý vyrovnaný rozpočet v řadě financovaný z daňových příjmů ve výši 324,96 mld. EUR a 42,91 mld. EUR mělo být určeno na investici. S nečekaným nástupem COVID-19 a krizí s ním spojenou však muselo koncem března 2020 dojít k úpravě návrhu státního rozpočtu. Pro rok 2020 bylo nově schváleno navýšení rozpočtu o 156 mld. EUR, které by mělo být kryto z úvěru.⁹⁷

⁹⁷ ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V BERLÍNĚ. *Německo: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. [online], [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/>

Graf 5: Vývoj státního dluhu Německa v mld. EUR a jeho podíl na HDP v %

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Na grafu číslo 5 je znázorněn vývoj státního dluhu Německa a jeho podíl na HDP od roku 1995 do 2019. Mezi lety 1995 a 2002 se podíl státního dluhu na HDP pohyboval v rozmezí 50–60 %. Od roku 2003 až do roku 2019 se tento podíl pohybuje od 60 do 83 %. Státní dluh se až do roku 2012 každoročně zvyšoval. Nejvyšší nárůst byl zaznamenán mezi lety 2009 a 2010, kdy státní dluh vzrostl o 325,84 mld. EUR. Jednou z hlavních příčin skokového zvýšení dluhu byla celosvětová finanční krize, která začala v roce 2008 v USA. V roce 2010 se podíl státního dluhu na HDP vyšplhal do výše 82,4 %, to je nejvíce od novodobé historie Německa. Od vyrovnaného rozpočtu v roce 2014 se daří státní dluh snižovat díky přebytkům ze státního rozpočtu. Tento trend se držel až do roku 2019, pro rok 2020 se opět očekává nárůst dluhu z důvodu státních bezpečnostních opatření proti COVID-19.

4.4 Řecko

Řecká republika je republikou parlamentní v čele s prezidentem. Parlament zde tedy má zákonodárnou moc. Řecko se rozkládá na evropské pevnině, ale patří k němu i mnoho ostrovů. Svou rozlohou 132 tisíc km² je zhruba o polovinu větší než Česká republika, počtem obyvatel je na tom ale podobně – odhad pro rok 2019 byl 10,7 mil. obyvatel. Členem EU jsou od roku 1981.⁹⁸

⁹⁸ ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V ATÉNÁCH. *Řecko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled.* [online], [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/>

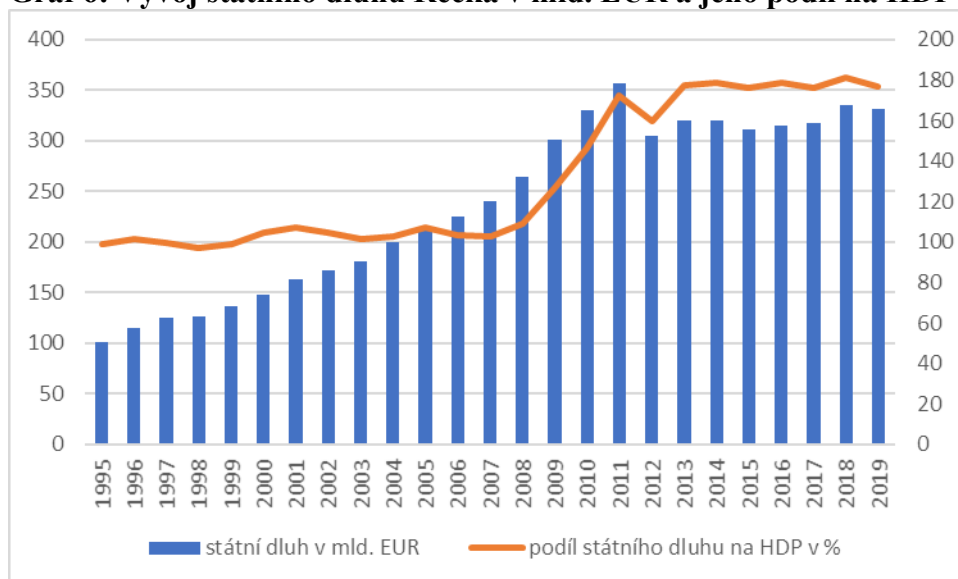
Je všeobecně známo, že řecká ekonomika patří mezi nejslabší ekonomiky celé unie a před deseti lety se země potýkala s ekonomickým kolapsem. Co k této krizi vedlo? Třicet let si řecké vlády ve velkém půjčovaly a peníze utrácely za bohaté odměny pro své politické podporovatele, následně tajily deficity rozpočtu a tolerovaly daňové úniky. Když na podzim roku 2009 země přiznala, že její deficit je ve skutečnosti mnohem větší oproti uváděným údajům, nechtěli již žádní investoři Řecku poskytovat půjčky za přijatelné úrokové sazby.⁹⁹

Řecko bylo nuceno požádat o záchranný úvěr Evropskou unii a Mezinárodní měnový fond. Tento úvěr doprovázely velmi přísné podmínky, které vedly k prudkému zvýšení daní, řadě reforem (na 450) a poklesu ekonomiky o čtvrtinu. Banky byly několikrát rekapitalizovány a lidé nemohli ke svým peněžním prostředkům, které v bankách měli uloženy. V roce 2011 se konalo v Řecku několik stávek a demonstrací, které směřovaly proti dalším úsporným metodám. V roce 2013 byla nezaměstnanost v Řecku 27,9 %, od té doby sice míra nezaměstnanosti klesá a pohybuje se pod hranicí 20 %, stále je ale nejvyšší v celé eurozóně, kde je průměrná nezaměstnanost kolem 8 %. V roce 2018 skončil poslední záchranný program a země již nebude mít k dispozici další peníze. Do roku 2060 by Řecko mělo splatit záchranný úvěr, do té doby ho budou čtvrtletně navštěvovat experti a prověřovat plnění dohodnutých cílů. Někteří odborníci považují za nejlepší cestu odepsání části dluhu členskými státy eurozóny, to však vlády těchto zemí odmítají.¹⁰⁰

⁹⁹ ČESKÁ TELEVIZE. *Řecku končí poslední záchranný program. Stále je na tom ale nejhůř z celé eurozóny.* [online], [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/>

¹⁰⁰ Tamtéž.

Graf 6: Vývoj státního dluhu Řecka v mld. EUR a jeho podíl na HDP v %

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Jak je patrné z grafu číslo 6, podíl řeckého státního dluhu na HDP se téměř vždy pohyboval nad hranicí 100 %. Výjimkou jsou pouze roky 1995, 1997, 1998 a 1999, kdy se podíl pohyboval jen těsně pod hranicí 100 %. Řecký dluh měl od roku 1995 do 2011 rostoucí tendenci, růst nejvíce zrychlil v letech 2008–2011 a zároveň v těchto letech stoupal strmě i poměr dluhu k HDP. V roce 2011 dosahoval dluh nejvyšší hodnoty 356,24 mld. EUR. V roce 2012 se pak řecké vládě podařilo dluh snížit o 51,15 mld. na 305,09 mld. EUR. Následující rok dluh opět vzrostl na 320,5 mld. EUR a v letech 2013–2017 byl dluh na podobné hranici, bez větších výkyvů. V roce 2018 dluh pět vzrostl na 334,72 mld. EUR a jeho podíl na HDP vzrostl na rekordní hranici 181,2 %.

V roce 2019 byla celková rozpočtová bilance s přebytkem 1 % a státní dluh byl snížen o 3,65 mld. EUR. Na rok 2020 byl tvořen rozpočet tak, aby primární přebytek činil 3,5 % HDP i přes snižování daňové zátěže firem z 24 na 20 % a nehmotného majetku. Vzhledem k pandemii a mimořádným výdajům, byl ale řecký rozpočet revidován.¹⁰¹

4.5 Lucembursko

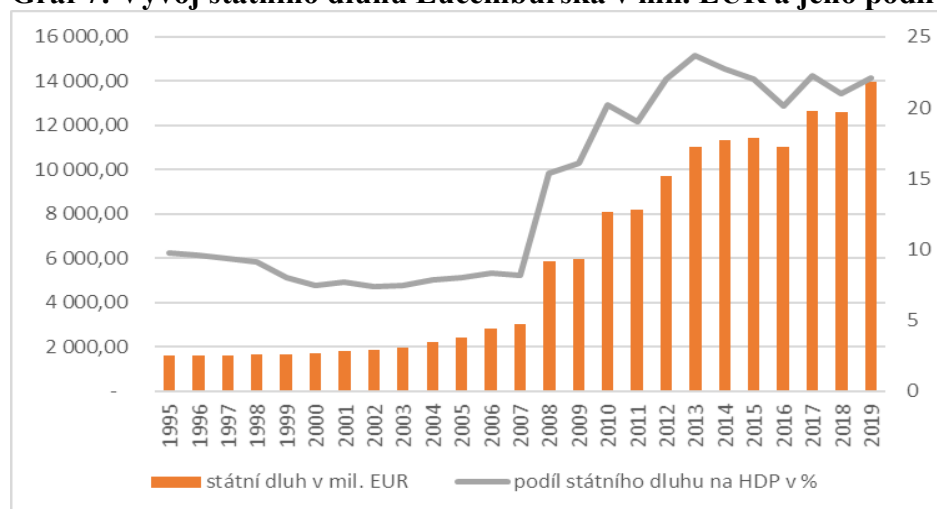
Lucemburské velkovévodství je unitární a demokratická konstituční monarchie. V čele země je velkovévoda Jindřich Lucemburský, parlament je jednokomorový

¹⁰¹ ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V ATÉNÁCH. *Řecko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled.* [online], [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/>

a v případě vzniku legislativy má svou roli Státní rada. Země má 620 tisíc obyvatel, z čehož je přibližně polovina cizinců. Ekonomika země je dynamická a otevřená, je založená především na službách. Lucembursko má rozvinuté a stabilní hospodářství, charakteristické vysokým příjmem – průměrný hrubý plat dosahuje 51 000 EUR. Velkovévodství se dále pyšní nízkou nezaměstnaností 6,9 % i nízkou inflací 2,06 %.¹⁰²

Přesto, že má Lucembursko dostatek aktiv k pokrytí vládních nákladů, má země po mnoho let státní dluh. V prvních letech 21. století byl podíl státního dluhu na HDP zhruba 7,5 %. Světová finanční krize v roce 2008 měla dopad i na státní dluh Lucemburska. Výše dluhu se zvýšila a postupně rostla až do roku 2013, kdy dosáhla nejvyšší míry podílu na HDP – 23,7 %. Tento podíl následně klesal do roku 2017, kdy se opět zvýšil. Lucemburská vláda se snaží od roku 2013 udržovat přebytkový státní rozpočet, což přispívalo k snížení státního dluhu do roku 2017. Dluh v roce 2017 vzrostl i přes to, že státní rozpočet vykazoval přebytkový konečný stav. Nárůst tedy nezpůsobila potřeba půjčit si peníze na financování deficitu, ale nárůst závazků vůči institucím EU.¹⁰³

Graf 7: Vývoj státního dluhu Lucemburska v mil. EUR a jeho podíl na HDP v %

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Lucembursko obvykle zaznamenává jeden z nejvyšších přebytků v poměru k HDP, v roce 2020 však tuto skutečnost výrazně mění pandemické výdaje. Lucembursko nyní

¹⁰² ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V LUCEMBURKU. *Lucembursko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. [online], [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/>

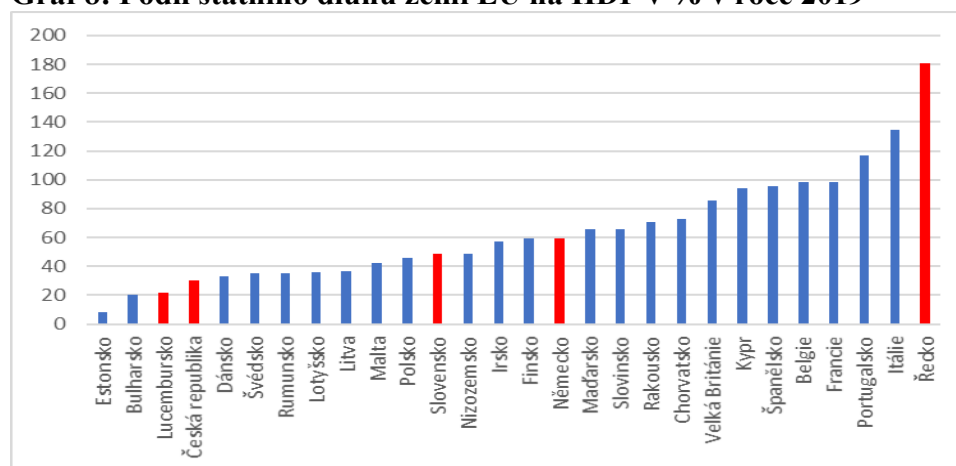
¹⁰³ COMMODITY. *Luxembourg Debt Clock: What Happened To The Economy In 2008?* [online], [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://commodity.com/>

počítá s deficitem rozpočtu téměř 5 mld. EUR a s dluhem 17 mld. EUR. Dalším problémem je dlouhodobý rostoucí podíl osob žijících na i pod hranicí chudoby.¹⁰⁴

4.6 Komparace státního dluhu ČR s vybranými státy EU

Touto podkapitolou se dostáváme k hlavnímu cíli bakalářské práce – porovnání zadlužení České republiky s vybranými státy Evropské unie. Hlavními zeměmi pro komparaci jsou znovu Slovensko, Německo, Řecko a Lucembursko.

Graf 8: Podíl státního dluhu zemí EU na HDP v % v roce 2019

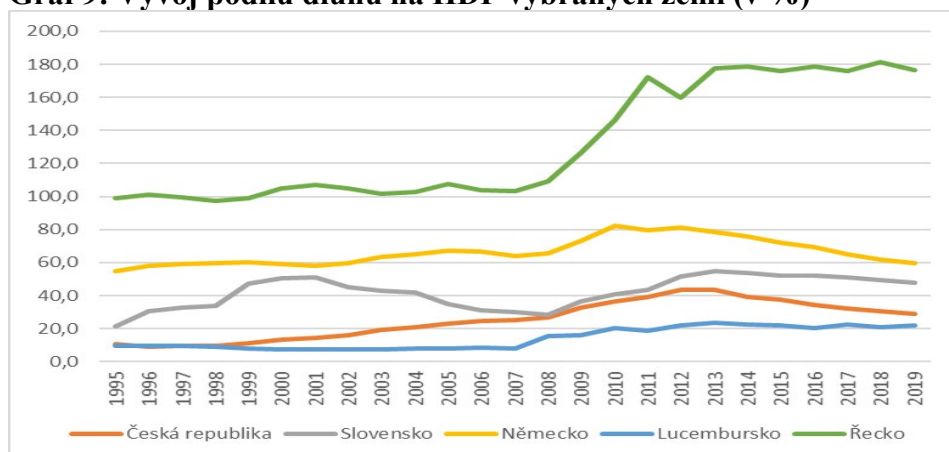

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Graf číslo 8 vyobrazuje ještě 28 členských zemí Evropské unie a jejich státní dluh v % HDP za rok 2019. Červeně jsou zvýrazněny sledované země. Od 31.1. 2020 je po odchodu Velké Británie 27 členských zemí. Z grafu vyplývá, že nejnižší podíl dluhu na HDP má s hodnotou 8,4 % Estonsko. Třetí nejnižší dluh má pozorované Lucembursko. Česká republika je na čtvrté příčce, což je velmi pozitivní poznatek. Slovensko je se svými 48 % ještě v první polovině žebříčku. V druhé polovině se už ovšem nachází Německo, kterému státní dluh pokrývá 59,6 % HDP. Lucembursko, Česko, Slovensko a těsně i Německo, by tak aktuálně splňovalo Maastrichtské kritérium o podílu veřejného dluhu nižším než 60 % z HDP. Naopak nejvíce zadluženými zeměmi EU jsou Portugalsko, kde je dluh 117,2 % HDP a Itálie s 134,7 % HDP. S velkým náskokem v grafu dominuje Řecko, kterému činí podíl státního dluhu na HDP z celé Evropské unie nejvyšší hodnotu, a to 176,6 %.

¹⁰⁴ ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V LUCEMBURKU. *Lucembursko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled*. [online], [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/>

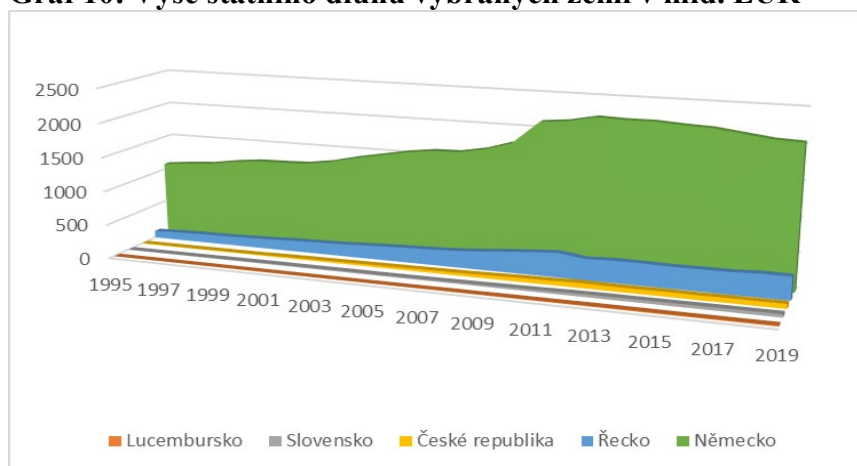
Graf 9: Vývoj podílu dluhu na HDP vybraných zemí (v %)

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Graf číslo 9 vyobrazuje podíl státního dluhu na HDP vybraných zemí v letech 1995 až 2019. U všech zemí je patrný nárůst v roce 2008 – tedy v roce, kdy svět zasáhla ekonomická krize. Lucemburský dluhový podíl na HDP v posledních letech nepatrně roste, naopak český zřetelně klesá. Pokud by se tento trend udržel v dalších letech, mohla by hodnota České republiky klesnout pod Lucembursko. Slovenské zadlužení od roku 2013 zaznamenává pozvolný pokles, oproti tomu Německo má pokles o něco strmější. Řecko, které mezi lety 2008 až 2011 zaznamenalo strmý nárůst dluhu na HDP, se od roku 2013 drží zhruba na stejných číslech.

Graf 10: Výše státního dluhu vybraných zemí v mld. EUR

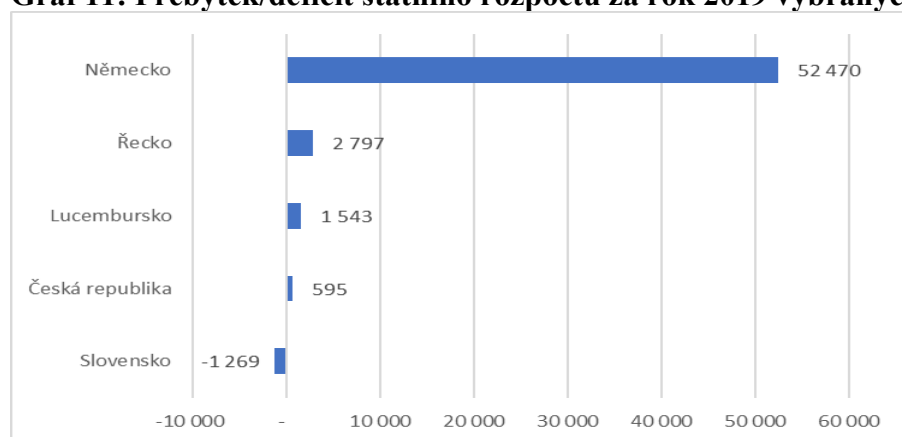
Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

V grafu 10, který představuje výši státního dluhu v miliardách eur, se oproti předešlému grafu znatelně změnila úroveň zemí. Dluh v peněžním vyjádření má ve všech zemích rostoucí charakter. Český, slovenský a lucemburský dluh není nijak vysoký

a neohrožuje tak stabilitu EU. Nadále se však státní dluhy těchto zemí musí s rozmyslem řídit a korigovat jejich postupný vývoj. Na tyto malé ekonomiky může ovšem působit nerovnováha těch silnějších, zejména kvůli propojeným trhům. Varováním před finanční krizí by tedy bylo vhodnější sledovat rychlost zvyšujícího se zadlužení nežli samotnou hodnotu deficitu. Řecký státní dluh dosahoval nejvyšší finanční hodnoty v roce 2011, kdy jeho hodnota činila 356,24 mld. EUR.

Na nejvyšší úrovni se na grafu nachází Německo, jehož státní dluh se od roku 2010 pohybuje nad hodnotou 2 bilionů eur. To je pro nás možná nepředstavitelně vysoká částka, ovšem Německo je z porovnávaných zemí geograficky největší a má nejvíce obyvatel.

Graf 11: Přebytek/deficit státního rozpočtu za rok 2019 vybraných zemí v mil. EUR

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Graf 11 zobrazuje výsledek hospodaření se státním rozpočtem ve vybraných zemích za rok 2019. Nejvyšší přebytek v mil. euro vykazovalo Německo, kterému se díky přebytku ve výši 52 470 mil. EUR podařilo snížit státní dluh země již šestý rok v řadě. Německý přebytek státního rozpočtu byl nejvyšším i z celé Evropské unie. Přebytek Řecka činil zhruba 2 797 mil. EUR a byl čtvrtým nejvyšším v Evropské unii. Lucembursko je pak s přebytkem 1 543 mil. EUR v porovnání s celou Evropskou unií jen o dvě příčky výš než Česká republika se svým přebytkem 595 mil. EUR. Celkem 17 zemí z Evropské unie vykazovalo přebytkový rozpočet v roce 2019. Zbýlých 11 zemí vykazovalo státní rozpočet deficitní a mezi nimi byla i Slovenská republika, která měla schodek ve výši 1 269 mil. EUR.

Celková zadluženost Evropské unie je poměrně vysoká. Pokud dluhy zemí budou nadále růst, může dojít až k finanční krizi některé ze zemí, stejně tak, jako tomu bylo

v Řecku. Taková země by pak v krajním případě musela vystoupit z eurozóny, to by jí mělo v dlouhodobém horizontu být nápomocno k finančnímu zotavení státu.

4.7 Predikce vývoje státního dluhu ČR

Predikce vývoje státního zadlužení je značně obtížná i pro ekonoma, důvodem je nepravidelný ekonomický vývoj posledních let. Při odhadování budoucího výše státního dluhu je důležité vzít v potaz několik faktorů dané země, tj. zejména politický vývoj, výši HDP, míru inflace, vývoj na finančních trzích a další makroekonomická hlediska.

Pokud by v roce 2020 nezasáhla pandemie COVID-19, vypadal by vývoj českého dluhu znatelně jinak. V případě predikce vývoje státního dluhu České republiky na základě dat z let minulých, by si měl v následujících letech 2020-2021 podíl dluhu na HDP udržet klesající trend, který si země drží od roku 2013. Státní dluh by se pak měl držet na podobné úrovni jako v posledních třech letech smírně klesající tendencí a neměl by se dočkat znatelných výkyvů.

Původně byl pro rok 2020 schválen schodkový státní rozpočet, jehož deficit měl být ve výši 40 mld. Kč. Celkové příjmy státního rozpočtu měly činit 1 578,1 mld. Kč a výdaje 1 618,1 mld. Kč. Díky úsporám na provozu státu se však reálně s nárůstem zadlužení státu nepočítalo. Schodek 40 mld. Kč odpovídal úrovni 0,7 % HDP, což je nejmenší hodnota od roku 2000.¹⁰⁵

Na jaře roku 2020 přišla pandemie koronaviru SARS-CoV-2 a země byla několik měsíců v nouzovém stavu. Ministerstvo financí reagovalo na negativní dopady pandemie přistoupením k zvýšení své emisní činnosti, které mělo pokrýt zvýšenou míru financování a posílit likviditu státní pokladny. Krizový schodek státního rozpočtu byl několikrát novelizací zákona navýšen až na 500 mld. Kč. Na konci třetího čtvrtletí roku 2020 dosahovala absolutní výše státního dluhu úrovně 2 071,9 mld. Kč, tj. pokles o 85 mld. Kč oproti konci prvního pololetí téhož roku. Ke konci třetího čtvrtletí došlo od konce roku 2019 k nárůstu státního dluhu o 431,7 mld. Kč. Skutečný stav státního dluhu na konci roku 2020 bude zobrazovat emisní činnost Ministerstva financí.¹⁰⁶

¹⁰⁵ MFČR. *Poslanci schválili státní rozpočet na rok 2020*. [online], [cit. 2020-11-20]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/>

¹⁰⁶ MFČR. *Čtvrtletní zpráva o řízení státního dluhu České republiky – 1. až 3. čtvrtletí 2020* [online], [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/>

Tabulka 4: Predikce makroekonomických ukazatelů 2020-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
		<i>predikce vývoje – září 2020</i>			
HDP v mld. Kč.	5 749	5 561	5 860	6 105	6 360
Růst objemu mezd a platů v %	6,6	-1,9	0,8	2,7	3,3
Růst HDP v %	2,3	-6,6	3,9	2,2	2,1
Produkční mezera v % potencionálního produktu	3,7	-3,5	-1,2	-0,4	0,3

Zdroj: MFČR, vlastní zpracování

Dle střednědobých predikcí Ministerstva financí, uvedených v tabulce 4, by se od propadu všech uvedených ukazatelů v roce 2020, měla situace v následujících letech pozvolna stabilizovat a ekonomika znovu růst.

Státní rozpočet pro rok 2021 bude hospodařit s příjmy ve výši 1 486,8 mld. Kč a výdaji ve výši 1 806,8 mld. Kč. Na tento rok se tedy předpokládá schodek státního rozpočtu ve výši 320 mld. Kč a rekordní investice v hodnotě 186,9 mld. Kč. Rok 2021 by se měl nést ve znamení oživení globální ekonomiky, většina zemí ale patrně nebude schopna vykompenzovat propad ekonomiky za rok 2020. Na rozpočet tak dále dopadají důsledky pandemie. Příjmy státního rozpočtu budou v tomto roce nižší, než byl původní odhad pro předkrizový rozpočet pro rok 2020 – klesají o 91,3 mld. Kč. Důvodem je pokles daňových příjmů o 82,6 mld. Kč v důsledku přijatých opatření ve prospěch daňových poplatníků a předpokladu, že se míra nezaměstnanosti zvýší na 3,3 %. Naopak z Evropské unie k nám v rámci nového Nástroje na podporu oživení a odolnosti přijde na 25 mld. Kč.¹⁰⁷

Podle střednědobé predikce Ministerstva financí by celkové výdaje státního rozpočtu včetně výdajů krytých příjmy z rozpočtu EU a FM měly činit v roce 2022 zhruba 1 665 mld. Kč a v roce 2023 by to mělo být 1 683 mld. Kč. Státní dluh v poměru k HDP by se měl postupně zvýšit z hodnoty 42,7 % v roce 2021 až na hodnotu 47,4 % v roce 2023. Ministerstvo financí má v plánu meziročně snižovat hodnotu salda státního rozpočtu. V roce 2022 by měl deficit rozpočtu činit 286 mld. Kč a v roce 2023 by měl být zhruba 252 mld. Kč. Předpokládá se, že schodky státního rozpočtu budou kryty snížením stavu na účtech státních finančních aktiv a zvýšením státního dluhu.¹⁰⁸

¹⁰⁷ MFČR. *Rozpočet na rok 2021 míří do druhého čtení*. [online], [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/>

¹⁰⁸ POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Střednědobý výhled státního rozpočtu České republiky na léta 2022 a 2023*. [online], [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/>

4.8 Možnosti snížení státního dluhu

Základní metodou pro snížení státního dluhu je mít příjmy státu vyšší než výdaje, k tomu se dojde snížením výdajů nebo naopak zvýšením příjmů. Pokud je snaha zvýšit příjmy, je možné například zvýšit daně, které tvoří největší část příjmů. Nejvýznamnější z daní ovlivňující příjem státního rozpočtu je daň z přidané hodnoty, daň z příjmu a daň spotřební.

Pro výběr vysoké částky z daně z příjmů je v zájmu státu, aby byla nezaměstnanost na co nejnižší hranici. V roce 2009, při vypuknutí světové finanční krize, byl největší zásah pro stát výpadek daně z příjmů, kvůli kterému si stát musel následně půjčovat finance pro vyplácení důchodů. V některých státech EU mají zavedené dvě sazby pro daň z příjmů právnických osob, které se stanoví podle velikosti subjektů. Tato daň by tak přinesla více finančních prostředků státu a zároveň by neohrozila malé podnikatele. Další vysokou částkou přispívá do rozpočtu spotřební daň, která se v posledních letech již tradičně každoročně zvyšuje.

Pro lepší výběr daně z přidané hodnoty slouží v posledních letech elektronická evidence tržeb – zkráceně EET. První fáze EET se zavedla v roce 2016 a byla směřována na ubytovací a stravovací služby, druhá fáze o rok později nařizovala EET všem maloobchodům a velkoobchodům. Tato evidence přinesla navíc do státního rozpočtu zhruba 18 mld. Kč. V roce 2020 měly být zavedeny 3. a 4. fáze, které platily pro ostatní činnosti – např. řemeslné a výrobní činnosti, dopravu nebo zemědělství. Kvůli pandemii však byly tyto dvě poslední fáze odloženy do konce roku 2022.

Radikálním návrhem na snížení daně by bylo zavedení paušální daně. Znamenalo by to zvýšení sazby daně o procento a vybraná částka by šla přímo na snížení státního dluhu. Zavedení této daně by ale mělo negativní vliv na ekonomiku státu – mohlo by dojít k odlivu zahraničního kapitálu nebo by se ztratil zájem o státní dluhopisy. Tento návrh by mohl být krátkodobě přínosný například pro Řecko, není však jisté, zda by řecké obyvatelstvo, bojující s hranicí chudoby, zvládlo další navýšení daní.

Často je možné se setkat s politiky, kteří ve svém období ve vládě jednají bez rozmyslu a nepřemýšlí nad dopadem svého jednání na budoucí období a snaží se uplácat své voliče. Bylo by tedy dobré, aby schvalování deficitu státního rozpočtu bylo legislativně omezeno a vláda by se touto právní úpravou musela řídit. V období ekonomického růstu by se vlády měly naučit státní dluh splácet a nepovažovat za velký úspěch vyrovnaný rozpočet. Pokud by se stát snažil v období růstu dluh splácet, nemusel

by se následně při nečekané krizi propadnout do velkých dluhů. Při velkém zvýšení dluhů by stát mohl spadnout do dluhové pasti. V této situaci narostou náklady spojené s dluhem a země místo financování vlastního rozvoje musí vydávat nemalé prostředky ke krytí těchto nákladů.

Česká republika se rovněž potýká s tzv. Švarc systémem, který je potřeba zamezit. Tento systém, kdy samostatní podnikatelé vykonávají činnost pro jiného podnikatele, ale formálně nejsou jeho zaměstnanci, byl nejvíce rozšířený v 90. letech minulého století. V současné době je toto jednání protiprávní, přesto se ve stavebních firmách často vyskytuje. Státu v tomto případě unikají příjmy z daňového a sociálního pojištění, které by jinak zaměstnavatel odvedl při vypočítávání mzdy.

5 Výsledky a diskuse

První kapitola vlastní práce zahrnovala rozbor vývoje státního dluhu České republiky. Ten je zaznamenáván od jejího vzniku v roce 1993, tedy od rozpadu Československa a vzniku samostatného státu, až do roku 2019.

Analýza tohoto období zobrazuje, jak se postupně vyvíjela hodnota státního dluhu, jaké faktory měly v daný rok největší vliv na nárůst státního dluhu nebo naopak vliv na jeho snížení. Dále je vždy uveden jeho podíl na HDP spolu s meziroční změnou tohoto ukazatele. Veškerá tato data vycházela z údajů prezentovaných Ministerstvem financí České republiky na jejich webových stránkách.

Na počátku roku 1993 činil státní dluh 162,8 mld. Kč, do konce roku byl dluh snížen o 4 mld. Kč. Snižování dluhu i jeho podílu na HDP pokračovalo i v následujících letech, až do roku 1997, kdy dluh narostl na 173,1 mld. Kč. Od této doby, až na několik málo výjimek v letech 2014, 2016 a 2018, se státní dluh do konce sledovaného období zvyšuje. Sledované období končí v roce 2019, kdy státní dluh České republiky činí v přepočtu na jednoho obyvatele zhruba 153 500 Kč.

Následující čtyři kapitoly se zabývají analýzou čtyř vybraných zemí Evropské unie, které byly vybrány pro účely komparace vývoje a struktury státního dluhu. Konkrétně šlo o země v tomto pořadí – Slovensko, Německo, Řecko a Lucembursko. Vývoj státního dluhu u těchto zemí byl sledován v letech 1995–2020. Z analýzy doplněné o grafy lze vyčíst vývoj státního dluhu v dané zemi v eurech, taktéž obsahuje vývoj podílu státního dluhu na hrubém domácím produktu dané země za sledované období. Ukazatel vývoje podílu státního dluhu na hrubém domácím produktu je stěžejní pro další kapitolu, která se zabývá porovnáním dluhů těchto zemí. Data pro jednotlivé země byla vyhledávána na webových stránkách Ministerstva zahraničních věcí, kde bylo přímo odkazováno na webové stránky businessinfo.cz, kde se nachází základní ekonomický přehled zemí spravován Zastupitelským úřadem ČR sídlícím vždy v hlavním městě dané země. Data pro grafy byla čerpána z webových stránek Evropského statistického úřadu.

V kapitole 4.6 se práce zabývá hlavním cílem této bakalářské práce – komparací státního dluhu České republiky s vybranými státy Evropské unie. Zajímavý je pohled na rok 2008, kdy byla ekonomika na vzestupu. Konec roku byl ovšem ve znamení celosvětové hospodářské krize, která měla vliv na nárůst státního dluhu ve všech sledovaných zemích, a její dopad země pociťovaly ještě několik let. Nejvyšší propad

ekonomiky je sledován v roce 2009. Každá země se vypořádávala s krizí jiným způsobem. Zlomový byl pro většinu zemí rok 2014, kdy poměr dluhu k HDP začal opět klesat. V současné době se jediné Německo dokázalo dostat na míru HDP nižší, než mělo v roce 2008, před ekonomickou krizí.

Komparace státního dluhu České republiky s vybranými státy Evropské unie přinesla kladné výsledky v porovnání českého zadlužení s vybranými zeměmi. Přesto, že velikost dluhu a tempo jeho růstu by se mohlo zdát příliš vysoké, není tomu tak a Česká republika se řadí mezi země, které jsou méně zadlužené. Mezi sledovanými zeměmi je na tom Česká republika po Lucembursku nejlépe s poměrem dluhu k HDP. V práci je naznačena i důležitost přepočtu dluhu na HDP, která oproti vykazování v peněžních jednotkách dokáže vysledovat rychlost zadlužení.

Při porovnání dluhů 28 členských zemí EU bylo vyzorováno, že zcela nejnižší dluh má Estonsko, Bulharsko, Lucembursko, které na 4. pozici následuje Česká republika. Naopak nejvyšší státní dluh má z celé EU Řecko, které má velký náskok před Itálií, Portugalskem a Francií, jež jsou na žebříčku za Řeckem. Křivka vývoje státního dluhu ČR se za sledované období podobala nejvíce vývoji dluhu v Německu. Český státní dluh rostl do roku 2013, Německý do roku 2014. Lucembursko, Česko, Slovensko i Německo by splnilo Maastrichtské kritérium pro vstup do EU, které požaduje podíl veřejného dluhu na HDP nižší než 60 %. Řecko by v roce 2019 již do EU připojeno nebylo.

Předposlední kapitola analytické části práce je věnována predikci vývoje státního dluhu ČR v letech 2020 a 2021 souhrnně i let 2022-2023. Predikováno je na základě dat Ministerstva financí České republiky. Součástí jsou i předpokládané příjmy a výdaje státního rozpočtu. Podle údajů, které ministerstvo vydalo před tím, než přišla krize spojená s epidemií se zdálo, že se České republice povede svůj dluh opět snížit, případně by nevzrostl nijak razantně. Bohužel, nečekaný příchod koronaviru COVID-19 zasáhl do ekonomik všech zemí na světě. Epidemie, která se na konci roku 2019 objevila v Číně se rozšířila po celém světě. Dluhy zemí se kvůli tomu v současné době zvyšují, HDP klesá a tím roste zadluženost států. V roce 2020 v ČR v poměru k HDP vzrostl státní dluh z 28,5 % na 36,5 %. Celková zadluženost Evropské unie je poměrně vysoká a v roce 2019 činil souhrnný dluh všech členských zemí EU 13 058 mld. EUR. Pokud budou dluhy zemí dále narůstat, mohlo by dojít k finanční krizi v některé ze zemí, stejně jako tomu bylo v Řecku. Taková země by musela eurozónu opustit.

Poslední kapitola, tedy kapitola 4.8, uvádí možná řešení, která by vedla k snížení státního dluhu. V tomto případě je nejlepší doporučení snažit se dluh co nejvíce snížit v období ekonomického růstu a vyrovnaný rozpočet nepovažovat za výhru. Pokud by se toto aplikovalo, neměly by nečekané krize nebo například přírodní pohromy v dané zemi takový dopad na skokové navýšení státního dluhu.

České republice po všech opatřeních proti epidemii hrozí, že na dluhovou brzdu dosáhne již v roce 2024. To by znamenalo, že po dosažení hranice 55 % podílu státního dluhu na HDP by musela vláda předkládat návrhy na vyrovnaný nebo přebytkový rozpočet. Tato situace by si vyžadovala zvýšení daňové zátěže.

6 Závěr

Problematika státního dluhu není vůbec jednoduchá, ale naopak je to téma velmi komplexní, na které je třeba nahlížet z různých aspektů a úhlů a které zasahuje do několika ekonomických odvětví. V dnešní době je téma státní dluh diskutováno opravdu často. Právě v této době, kdy se celý svět potýká s protiepidemickými opatřeními a mnohými omezeními, narůstá státní dluh v zemích po celém světě. Stále častěji se veřejně řeší, jak tento dluh stabilizovat a zamezit jeho dalšímu narůstání, s čímž souvisí i efektivní hospodaření se státním rozpočtem. Tato problematika je bezesporu velmi důležitá a stát by se jí měl pozorně věnovat.

V teoretické část práce byly popsány základní pojmy a objasněna východiska, která souvisejí s tematikou státních dluhů. Důležitou kapitolou v této části práce je státní rozpočet, který se skládá z příjmů a výdajů, na konci roku pak vyjde saldo státního rozpočtu přebytkové nebo deficitní. Další důležité kapitoly, které stojí za povšimnutí, jsou příčiny vzniku a růstu státního dluhu a důsledky jeho existence.

Praktická část práce se zabývala analýzou vývoje a struktury státního dluhu v České republice během sledovaného období v letech 1993–2019. Dluh se vyvíjí progresivně. Na začátku sledovaného období činil státní dluh 158,8 mld. Kč, na konci roku 2019 byl dluh 1 640,2 mld. Kč, to je více než desetinásobná suma oproti roku 1993.

Následuje jeden z dílčích cílů práce – tedy nastínění ekonomické situace ve vybraných státech Evropské unie a deskripce vývoje jejich státních dluhů, a to v letech 1995–2019. Dluhy byly rozebrány a nechybí grafické znázornění jejich vývoje. První sledovanou zemí bylo Slovensko, kde státní dluh po rozdělení Československa rostl o poznání dynamičtějším tempem. Nejvíce se slovenský podíl dluhu na HDP přiblížil českému v roce 2008, nikdy však nebyl na nižší úrovni než ten český.

Druhou zemí bylo Německo, kterému se svou křivkou poměru dluhu k HDP Česká republika nejvíce podobá. Německo ovšem na rozdíl od ČR mělo poslední deficitní státní rozpočet v roce 2013. Od roku 2014 je na konci období rozpočet vyrovnaný nebo dokonce přebytkový. V roce 2020 mělo mít Německo již 7. přebytkový rozpočet v řadě, kvůli koronavirové krizi bylo ovšem schváleno navýšení rozpočtu, které mělo být kryto z úvěru.

Třetí zemí bylo Řecko – nejzadluženější země celé Evropské unie s nejslabší ekonomikou. Po zveřejnění pravdivé částky činící tamní státní dluh bylo Řecko nuceno

požádat o záchranný úvěr Evropskou unií a Mezinárodní měnový fond, který by mělo splatit do konce roku 2060. Na vysokém zadlužení země má vliv i nejvyšší nezaměstnanost z členských zemí EU. Podíl státního dluhu na HDP se v Řecku téměř vždy pohyboval nad hranicí 100 %. Jeho růst i růst samotného dluhu nejvíce zrychlil v letech 2008-2011. V roce 2011 dosahoval dluh nejvyšší hodnoty a to 356,24 mld. EUR. Řecko se v posledních letech snaží o přebytkový státní rozpočet, kvůli současné epidemii se to v několika následujících letech pravděpodobně opět nebude dařit a odborníci se bojí dalšího velkého úpadku země.

Poslední zemí pro porovnání bylo Lucembursko, které obvykle zaznamenává jeden z nejvyšších přebytků státního dluhu. Do roku 2019 nemělo Lucembursko nikdy podíl státního dluhu na HDP vyšší než 23,7 %, kterých dosáhla v roce 2013.

Následuje je hlavní cíl celé práce – komparace státního dluhu České republiky s dluhem Slovenska, Německa, Řecka a Lucemburska. Pomocí ukazatele poměru státního dluhu na hrubém domácím produktu byly porovnávány údaje jednotlivých zemí. Komparované údaje poskytly relevantní pohled na politiku řízení státních dluhů států Evropské unie. Dalším hlediskem pro porovnání byla výše státního dluhu v mld. EUR, které prokázalo, že vyobrazení dluhu v peněžním vyjádření není dostatečně relevantní. Německý dluh se zobrazoval jako nejvyšší, ale také má nejvíce obyvatel a je geograficky největší z porovnávaných států a například v roce 2019 měla země i nejvyšší přebytek státního rozpočtu.

Předposlední kapitola se věnovala dalšímu dílčímu cíli bakalářské práce – predikování vývoje státního dluhu. Data pro předpoklady byla čerpána na základě dat z Ministerstva financí České republiky a seznámení s možnostmi řešení, které povedou k snížení státního dluhu. Pokud by svět nezasáhla nečekaná epidemie viru, nedošlo by k tak výraznému navýšení státního dluhu tak, jako se to dělo v roce 2020 a pravděpodobně se bude dít ještě v několika následujících letech. V roce 2021 bylo již v únoru prezidentem podepsáno zvýšení schodku z původně plánovaných 320 mld. Kč na 500 mld. Kč.

Posledním dílčím cílem práce bylo uvést možnosti, které vedou ke snížení státního dluhu země. Základní metodou jsou vyšší příjmy než výdaje státu. Nejjednodušší cestou je zvýšení daní, které nejvíce ovlivňují příjmy státního rozpočtu, tj. DPH, daň spotřební nebo daň z příjmu. Další možností je zavést dvě sazby daně z příjmů pro právnické osoby,

jako je to v některých zemích EU. Dále zavedení zbylých fází EET, zamezení Švarc systému. Nejdůležitější ale je, aby stát v období ekonomického růstu svůj dluh splácel.

Od počátku České republiky do roku 2019 se zvýšil státní dluh více než desetinásobně. Zabraňovat dalšímu narůstání státního dluhu a snaha o jeho snížení by měla být prioritou nejen každé vlády, ale i každého občana země. Lidé by se o vývoj státního dluhu měli zajímat a vzdělávat se v tomto směru, protože se to týká všech. Především se pak dluhy z této doby budou týkat dětí a vnoučat. Česká republika v posledních letech šla správným směrem a dařilo se jí snižovat poměr státního dluhu na HDP. Splatit celý státní dluh je pravděpodobně nereálné, možnosti vedoucí k jeho snižování však reálné jsou.

Následující léta čeká zvyšování zadlužení země, ke kterému vedla nečekaná epidemie. Fiskální odpovědnost vlády je nejdůležitějším faktorem vedoucí ke snižování státního dluhu. Vláda se tedy v tuto dobu musí chovat opatrně a výdaje volit s velkým rozmyslem. Musí se doufat, že státní rozpočet se bude zanedlouho schvalovat jako vyrovnaný, bez rekordních schodků a bude opět příznivé období pro snižování státního dluhu.

7 Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje:

BRČÁK, Josef a kol. *Makroekonomie – Makroekonomický přehled*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. 262 s. ISBN 978-80-7380-708-5.

DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha: C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1.

HEJDUKOVÁ, Pavlína. *Veřejné finance – teorie a praxe*. Praha: C. H. Beck, 2015. 272 s. ISBN 978-80-7400-298-4.

MAAYTOVÁ, Andrea a kol. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: GRADA Publishing, 2015. 208 s. ISBN 978-80-247-5561-8.

PEKOVÁ, Jitka. *Veřejné finance, úvod do problematiky*, 4. vydání. Praha: ASPI, 2008. 580 s. ISBN 978-80-7357-358-4.

PEKOVÁ, Jitka a kol. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*, 3. přepracované vydání. Praha: ASPI, 2008. 712 s. ISBN 978-90-7357-351-5.

POSPÍŠIL, Richard, ŽUFAN, Pavel. *Ekonomika veřejných rozpočtů*. Praha: Professional Publishing, 2019. 264 s. ISBN 978-80-88260-32-5.

Internetové zdroje:

COMMODITY. *Luxembourg Debt Clock: What Happened To The Economy In 2008? Learn Now* [online]. 2020 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://commodity.com/data/luxembourg/debt-clock/>

ČESKÁ TELEVIZE. *Řecku končí poslední záchranný program. Stále je na tom ale nejhůř z celé eurozóny*. [online]. 2018 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2570521-recku-konci-posledni-zachranny-program-stale-je-na-tom-ale-nejhur-z-cele-eurozony>

EUROSTAT. *Government deficit/surplus, debt and associated data*. [online]. 2020 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/GOV_10DD_EDPT1__custom_646338/default/table?lang=en

MFČR. *Čtvrtletní zpráva o řízení státního dluhu České republiky – 1. až 3. čtvrtletí 2020.* [online]. 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/publikace-a-prezentace/dluhove-portfolio-ctvrtletni-informace/2020/ctvrtletni-zprava-o-rizeni-statniho-dluh-39690>

MFČR. *Definice a měření státního dluhu.* [online]. 2007, aktualizováno 2016. [cit. 2020-05-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/definice-a-mereni>

MFČR. *Finanční nástroje.* [online]. 2005. [cit. 2020-05-25] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/financni-nastroje>

MFČR. *Metodiky ESA 95, GFS 1986 a GFS 2001.* [online]. 2013. [cit. 2020-05-19] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/metodiky/2012/metodiky-esa-95-gfs-1986-a-gfs-2001-9577>

MFČR. *Odbor Řízení státního dluhu a finančního majetku.* [online]. 2005. [cit. 2020-05-25] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/zakladni-informace/odbor-rizeni-statniho-dluhu>

MFČR. *Poslanci schválili státní rozpočet na rok 2020.* [online]. 2019. [cit. 2020-11-20] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/poslanci-schvalili-statni-rozpocet-na-ro-36790>

MFČR. *Rozpočet na rok 2021 míří do druhého čtení.* [online]. 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2020/rozpocet-na-rok-2021-39709>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2009.* [online]. 2010 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2009/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2009-2046>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2010.* [online]. 2011 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2010/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2010-2059>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2011.* [online]. 2012 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2011/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2011-2068>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2013.* [online]. 2014 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2013/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2013-17756>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2014.* [online]. 2015 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2014/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2014-21750>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2015.* [online]. 2016 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2015/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2015-26636>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2016.* [online]. 2017 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2016/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2016-31478>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2017.* [online]. 2018 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2017/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2017-35116>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2018.* [online]. 2019 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2018/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2018-36452>

MFČR. *Státní závěrečný účet za rok 2019.* [online]. 2020 [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2019/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2019-39631>

MFČR. *Struktura a vývoj státního dluhu.* [online]. 2004, aktualizováno 2020. [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/rizeni-statniho-dluhu/dluhova-statistika/struktura-a-vyvoj-statniho-dluhu>

MFČR. *Transformační náklady v ČR.* [online]. 2005. [cit. 2020-05-19] Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/archiv/transformacni-institute/transformacni-naklady-v-cr>

MFČR. *Vládní dluh, vládní deficit, státní dluh, deficit státního rozpočtu.* [online]. 2006 [cit. 2020-05-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2006/2006-10-13-tiskova-zprava-5819-5819>

MFČR. *Vládní návrh státního závěrečného účtu ČR za rok 2012* [online]. 2013 [cit. 2020-10-18]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2012/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2012-12306>

PALÁN, Josef. *Vývoj státního dluhu, dluhu veřejných rozpočtů, státního rozpočtu ČR a HDP v letech 1993-2008 (studie)* [online]. Praha: Parlament České republiky, 2009 [cit. 2020-09-25]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=58149>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Střednědobý výhled státního rozpočtu ČR na léta 2022 a 2023.* Sněmovní tisk 1068/0, část č. 1/8, [online]. Praha: Parlament České republiky, 2020 [cit. 2021-01-20]. Dostupné z: <https://psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=8&ct=1068&ct1=0>

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. *Střednědobý výhled státního rozpočtu ČR na léta 2022 a 2023 (sněmovní tisk 1068).* [online]. 2020 [cit. 2020-11-21]. Dostupné z: <https://psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=1068&CT1=0>

RADA PRE ROZPOČTOVÚ ZODPOVEDNOSŤ – ROZPOČTOVÁ RADA. *Dlhová brzda.* [online]. 2020 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.rozpocetovarada.sk/dlhovabrzda/>

ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V ATÉNÁCH. *Řecko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled.* [online]. 2019 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/recko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>

ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V BERLÍNĚ. *Německo: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled.* [online]. 2019 [cit. 2020-11-15]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/nemecko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>

ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V BRATISLAVĚ. *Slovensko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled.* [online]. 2019 [cit. 2020-11-14]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/slovensko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>

ZASTUPITELSKÝ ÚŘAD ČR V LUCEMBURKU. *Lucembursko: Základní charakteristika teritoria, ekonomický přehled.* [online]. 2019 [cit. 2020-11-18]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/lucembursko-zakladni-charakteristika-teritoria-ekonomicky-prehled/>